

analys NORDEN

Analys Norden syväluotaa Pohjoismaiden poliittista elämää. Tämä erikoisnumero sisältää Analys Nordenin teemanumerossa tänä vuonna ilmestyneitä artikkeleita.

Kohti Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä?

Sverre Jervel

Helmikuun 9. päivä vuonna 2009 saattaa jäädä pohjoismaisen yhteistyön historiaan. Thorvald Stoltenberg luovutti tuolloin Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä käsittelevän raporttinsa viiden Pohjoismaan ulkoministereille.

On sinänsä mielenkiintoista, että nyt tehdään konkreettisia ehdotuksia pohjoismaisen yhteistyön laajentamiseksi tulevina vuosikymmeninä. Edellisestä kerrasta onkin jo aikaa. Viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana ei juuri ole tehty poliittisia aloitteita pohjoismaisen yhteistyön vahvistamiseksi, vaan pohjoismainen yhteistyö on ollut ikään kuin puolustusasemissa. EU on nykypäivän tärkein pohjoismainen yhteistyöfoorumi, mikä on luonnollisestikin johtanut siihen, että perinteiseen pohjoismaiseen yhteistyöhön on riittänyt aiempaa vähemmän voimavaroja. Tämä kävi erittäin selvästi ilmi Suomen ja Ruotsin liittyttyä EU:n jäseniksi vuonna 1995. Olemmeko nyt tulleet tilanteeseen, jossa poliittinen huomio kiinnittyy jälleen pohjoismaiseen yhteistyöhön?

Pohjoismaiden ulkoministerit pyysivät kesäkuussa 2008 Norjan entistä ulko- ja puolustusministeriä Thorvald Stoltenbergiä laatimaan raportin Pohjoismaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisesta yhteistyöstä. He halusivat Stoltenbergin tekemän konkreettisia ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi kyseisillä aloilla, ja toiveena oli visioita, näkemyksiä ja jäntevyyttä.

Kiinnostus yhteistyötä kohtaan viriää

Stoltenbergin saama toimeksianto on mielenkiintoinen kahdesta syystä. Ensinnäkin huomiota kiinnitetään nyt nimenomaan niihin alueisiin, joilla pohjoismainen yhteistyö oli tabu kylmän sodan aikana. Pohjoismaiden puolustus- tai turvallisuusyhteistyöstä ei tuolloin voitu puhua. Toiseksi vaikuttaa siltä, että Stoltenberg sai toimeksiannon hetkellä, jolloin kaikissa maissa on alettu uudelleen kiinnostua pohjoismaisesta yhteistyöstä ja jolloin yhteistyölle on avautumassa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia.

Thorvald Stoltenberg luovutti Pohjoismaiden ulkoministereille konkreet-

tisista ehdotuksista koostuvan 33-sivuisen raportin, johon ministerit voivat ottaa kantaa 9. kesäkuuta 2009 Reykjavikissa pidettävässä kokouksessaan. Raporttiin ei sisälly minkäänlaista ulkopoliittista selontekoa tai tieteellistä analyysia.

Valtaosa ehdotuksista on hyvin prosessipainotteisia. Kyse ei toisin sanoen ole ainoastaan yksittäisten toimenpiteiden käynnistämisestä, vaan ehdotukset voivat vallan hyvin antaa alkusysäyksen myös laajoille tapahtumasarjoille. Ehdotukset voivat siten toimia suunnannäyttäjinä uudelleiselle yhteistyölle useiden kymmenien vuosien ajan, mikäli ulkoministerit ja Pohjoismaiden poliittinen kenttä sitä haluavat – ja mikäli Pohjoismaiden toimintaympäristö ja kehityksen muilta osin mahdollistavat.

Stoltenbergin ehdotukset ovat osallistavia, sillä kaikki Pohjoismaat voivat halutessaan olla mukana niiden toteutuksessa. Samalla ne on kuitenkin muotoiltu siten, että ne ovat kahden tai useamman Pohjoismaan käynnistettävissä. Muut maat voivat liittyä yhteistyöhön siinä vaiheessa, kun aika on niiden mielestä kypsä.

Antaako Stoltenbergin raportti sitten alkusysäyksen uudelleiselle pohjoismaiselle yhteistyölle?

Kysymystä on syytä tarkastella realistisesti. Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa yhteistyössä Pohjoismailla ei ole hyviä perinteitä. Vuosina 1948–49 käydyt neuvottelut pohjoismaisesta puolustusliitosta päättyivät tuloksettomina, ja yhteisen puolustuksen sijaan saatiin turvallisuuspoliittisesti jakau-

tunut Pohjola. Näin kävi myös yhteis-pohjoismaisen talousalueen luomiseen pyrkineille Nordek-neuvotteluille vuonna 1970. Pohjola hajaantui, ja kolme maata kuuluu tätä nykyä EU:hun ja kaksi on jättäytynyt sen ulkopuolelle.

Ei ole kovinkaan vaikeaa ymmärtää, miten tähän on tultu. On olemassa pohjoismainen perhe, mutta muiden perheiden tapaan siinäkin esiintyy vanhoja erimielisyyksiä, kilpailua ja mustasukkaisuutta. Vaikuttaa siltä, kuin Pohjoismaiden olisi usein ollut helpompi tehdä ulospäin suuntautuvaa kuin perheen sisäistä yhteistyötä.

Lisäksi on olemassa ulkopuolisia voimia, jotka helposti toimivat pohjoismaista yhteistyötä vastaan. Yksinkertaista voidaan sanoa, että Pohjola on viimeksi kuluneiden 150 vuoden aikana altistunut kolmen ulkopuolisen valtokeskuksen vaikutukselle. Lännessä se oli ensin Iso-Britannia ja sittemmin Yhdysvallat. Etelässä valtokeskuksena oli Manner-Eurooppa ja ennen kaikkea Saksa, idässä puolestaan Venäjä. Nämä kesukset vaikuttavat eri tavoin eri Pohjoismaihin.

Pohjoismaiden reaktio näyttää ikään kuin noudattavan tiettyä kaavaa suhteessa näihin ulkoisiin keskuksiin: Kun paine on vähäistä, Pohjoismaat tiivistävät mielusti keskinäistä yhteistyötään. Paineen tai ulkoisten voimien ylittäessä tietyn pisteen Pohjoismaat näyttävät puolestaan olevan taipuvaisia lähtemään kukin omille teilleen. Näin kävi Preussin ja Tanskan välisessä sodassa vuonna 1864, Suomen ja Neuvostoliiton välisissä sodissa sekä maiden suhteessa Hitlerin Saksaan. Sama ilmiö oli havaittavissa maiden neuvotellessa pohjoismaisesta puolustusliitosta vuosina 1948–49. Myös EU näyttää vaikuttaneen maihin samalla tavalla. EU:n vetovoima kohdistui ensin voimakkaammin Tanskaan, sitten Suomeen ja Ruotsiin ja nyt viimeksi Islantiin. Ulkopuoliset voimat ovat siis kyenneet pirstomaan Pohjolan, mikäli ne ovat olleet riittävän vahvoja. ▶

Analys Norden julkaistaan istunnon yhteydessä painettuna versiona – muulloin se lähetetään sähköpostiisi joka kuukausi. Ellet jo ole verkkolehden tilaaja, voit ryhtyä tilaajaksi nyt.

analysnorden.org

Vahvempaa pohjoismaista yhteistyötä?

Toistaako historia jälleen itseään vai voiko Stoltenbergin raportin ehdotusten pohjalta syntyä uutta ja vahvempaa pohjoismaista yhteistyötä?

Itse uskon siihen, että raportti johtaa pohjoismaisen yhteistyön lujittamiseen. Tämä johtuu siitä, että raportti voi saada poliittista nostetta kaikkien Pohjoismaiden pääkaupungeissa virinneestä vahvasta pohjoismaisesta tietoisuudesta, samalla kun siinä otetaan realistisesti huomioon turvallisuuspoliittiset rajoitukset. Raportissa korostetaan, että ehdotukset on toteutettava nykyisten turvallisuuspoliittisten rakenteiden puitteissa. Edellytyksenä on toisin sanoen, ettei Islannin, Norjan ja Tanskan tarvitse luopua Nato-jäsenyydestään eikä Ruotsin ja Suomen liittoutumattomuudestaan ja puolueettomuudesta.

On kiinnostavaa tarkastella muutama näistä kolmestatoista ehdotuksesta hieman lähemmin.

Raporttiin sisältyy kaksi tärkeää, selkeästi prosessiluonteista ehdotusta. Näitä ovat ehdotus Islannin ilmavalvonnan erityisvastuun antamisesta Pohjoismaalle sekä ehdotus merialueiden pohjoismaisen siviilivalvontajärjestelmän perustamisesta.

Ehdotus siitä, että Pohjoismaat kantaisivat yhdessä nykyistä suuremman vastuun Islannin ilmavalvonnasta, on uudenlainen ja haastava. Islannin ilmavalvonnassa noudatetaan nykyään Naton järjestelmää, jonka mukaan jäsenmaat voivat halutessaan vastata ilmavalvonnasta tietynmittaisen jakson ajan ("slot"). Käytännössä tämä merkitsee sitä, että asiasta kiinnostunut maa tarjoutuu hoitamaan Islannin ilmavalvonnan ja partiointilennot muutamana viikkona vuodessa.

Ensimmäisessä vaiheessa Pohjoismaat voivat lähettää henkilöstöä Keflavikissa sijaitsevaan tukikohtaan ja osallistua Islannin johtamiin, säännöllisesti järjestettäviin Northern Viking-harjoituksiin. Seuraavassa vaiheessa ne voivat yhdessä tarjoutua vastaamaan osasta Naton järjestämiä valvontalentoja. Yhtenä vaihtoehtona on, että Norja ja Tanska ottavat hoitaakseen pohjoismaisen kauden vuonna 2011 ja pyytävät Ruotsia ja Suomea mukaan.

Pohjoismaisen ilmavalvontajärjestelmän kehittäminen Islantiin voi raportin mukaan käynnistää kehityksen, jossa Pohjoismaat ottavat asteittain kantaakseen yhä suuremman vastuun pohjoismaisen ilmatilan valvonnasta yleensäkin.

Ehdotus merialueiden pohjoismaisen siviilivalvontajärjestelmän perustamisesta on poliittisesti yksinkertaisempi, koska se ei liity sotilaallisiin rakenteisiin. Kuitenkin myös tämän ehdotuksen toteutuminen edellyttää sitä, että yksittäiset maat ovat valmiita mukauttamaan oman panoksensa osaksi laajempaa kokonaisuutta.

Mikäli ehdotus pohjoisten merialueiden valvontajärjestelmästä (BarentsWatch) ja Itämeren valvontajärjestelmästä (BalticWatch) päätetään toteuttaa, voi kehitys johtaa siihen, että Pohjoismaat ottavat kantaakseen nykyistä suuremman vastuun omien merialueidensa valvonnasta. Jos tämän lisäksi päätetään toteuttaa ehdotus pohjoismaisen satelliittijärjestelmän kehittämisestä vuoteen 2020 mennessä, Pohjoismaat saavat uudenlaisia yhteisiä välineitä aluevesiensä valvontaan.

Puolustusyhteistyötä

Stoltenberg tekee useita ehdotuksia puolustusyhteistyön vahvistamiseksi.

Tältä osin raportti noudattelee ajatuksia, joita Norjan, Ruotsin ja Suomen puolustusvoimien komentajat esittivät maiden keskinäisen puolustusyhteistyön mahdollisuuksia selvittelevässä raportissaan vuonna 2008. Raportin johtoaajatus on yksinkertainen: Nykyaikainen puolustusteknologia on niin kallista, ettei pienillä mailla ole mahdollisuuksia pysytellä kehityksessä mukana. Toki ne voivat sijoittaa entistä enemmän varoja uuteen tekniikkaan, mutta samalla ne joutuvat pienentämään yksikköjensä kokoa. Vaarana on tällöin se, että yksiköt kutistuvat lopulta niin pieniksi, ettei niillä enää ole riittävästi kriittistä massaa eikä niitä siten ole enää tarkoituksenmukaista ylläpitää.

Pienet maat joutuvat toisin sanoen helposti tilanteeseen, jossa niiden on joko tehtävä yhteistyötä muiden maiden kanssa tai luovuttava tavoitteestaan ylläpitää nykyaikaista puolustusta. Mikäli pienet ja keskisuuret maat eivät tee puolustusyhteistyötä, tuloksena voi olla Eurooppa, jossa vain Ison-Britannian, Ranskan, Saksan ja Venäjän kaltaisilla mailla on oma, nykyaikainen puolustusjärjestelmänsä.

Stoltenberg tukeutuu puolustusvoimien komentajien raporttiin ja nostaa monet heidän ehdotuksistaan poliittiselle tasolle. Tällaisia ovat ehdotukset Pohjoismaiden yhteisistä materiaalihankinnoista, harjoitus- ja sotilaskoulutusyhteistyöstä, pohjoismaisen kuljetuskapasiteetin kehittämisestä sekä pohjoismaisen lääkintähuoltoyksikön perustamisesta. Lisäksi Stoltenberg ehdottaa, että perustettaisiin nykyiseen ruotsalais-suomalaiseen yhteistyöhön perustuva pohjoismaainen amfibioyksikkö.

Stoltenberg pohjaa ajatuksensa nykyaikaiseen laajaan turvallisuuskäsit-

teeseen suositellessaan yhteiskunnan turvallisuuteen liittyvää pohjoismaista yhteistyötä. Hän ehdottaa pohjoismaisen katastrofiryksikön ja pohjoismaisen sotarikosten tutkimusyksikön perustamista sekä pohjoismaisen osaamisverkoston luomista tietoturvahyökkäysten torjumiseksi.

Hyvin toteuttamiskelpoiselta vaikuttaa ehdotus siitä, että perustettaisiin pohjoismaainen vakauttamisyksikkö lähetettäväksi valtioon, jotka kärsivät vakavista sisäisistä levottomuuksista tai joiden valtiotirakenne on vaarassa hajota. Stoltenbergin mukaan yksikkö voisi koostua neljästä komponentista: sotilaskomponentista, humanitaarisesta komponentista, valtiorakenteiden kehittämiskomponentista ja kehitysapukomponentista. Stoltenberg ei ehdota pysyvän yksikön perustamista, vaan yksikkö koottaisiin tarpeen mukaan Pohjoismaiden kulloistenkin sotilas- ja siviilivoimavarojen pohjalta.

Ehdotuksen avulla pyritään vastaamaan YK-järjestelmän tarpeisiin ja hyödyntämään pohjoismaisen siviilisotilasyhteistyön perinnettä. Kotikentällä tällekin ehdotukselle on kuitenkin helppo keksiä vastaperusteluita. Ei ole helppoa saada laajaa kannatusta yksikölle, jossa siviili- ja sotilaskomponenttien on toimittava yhdessä kriisitilanteessa.

Pohjoismaisen solidaarisuusjulistus

Pohjoismaista solidaarisuusjulistusta koskevan kolmannentoista ehdotuksen luulisi herättävän keskustelua. Stoltenberg ehdottaa, että Pohjoismaat antaisivat turvallisuuspoliittisen solidaarisuusjulistuksen, jossa ne ilmoittavat, miten aikovat reagoida, jos jokin Pohjoismaa joutuu hyökkäyksen tai asiattoman ulkoisen painostuksen kohteeksi.

Tämänkaltaista solidaarisuusjulistusta voidaan perustella monin eri

tavoin. Mikäli pohjoismaista sotilaallista yhteistyötä kehitettäessä tullaan pisteeseen, jossa maat ovat riippuvaisia toistensa kapasiteetista, niiden on välttämätöntä selvittää jo etukäteen, miten tätä kapasiteettia käytetään kriisitilanteessa.

Solidaarisuusjulistuksessa ei sinänsä ole mitään uutta. Ruotsin hallitus on äskettäin antanut julkilausuman, jossa todetaan, ettei Ruotsi aio seurata sivusta, jos jokin Pohjoismaa joutuu hyökkäyksen kohteeksi. Lisäksi maan viranomaiset ovat todenneet odottavansa naapurimailtaan vastaavanlaisia julkilausumia. Myös EU:ssa on hyväksytty solidaarisuuslauseke, mutta se suuntautuu ennen kaikkea terrorismin uhkaa vastaan.

Pohjoismaissa on nyt käynnistynyt keskustelu raportin ehdotuksista. Se on lainehtinut vilkkaampana, avoimempaan ja myönteisempään kuin ennalla olisi voinut odottaa.

Kun Pohjoismaiden ulkoministerit tapaavat kesäkuussa Reykjavikissa, saamme ensimmäisen kerran kuulla, onko raportti ja sen synnyttämä keskustelu tarkoitus jalostaa konkreettiseksi yhteistyösuunnitelmiksi. Siitä tulee mielenkiintoinen päivä pohjoismaiselle yhteistyölle. Jo nyt voidaan kuitenkin todeta, että raportti on ainakin lisännyt kiinnostusta ja innostusta pohjoismaisuutta ja pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksia kohtaan.

Raportin epävirallinen käänös on ladattavissa osoitteesta <http://www.formin.fi>

Teema: puolustuspolitiikka – maaliskuu 2009

Hyvät naapuruussuhteet tärkeitä Pohjoismaiden neuvostolle

Torkil Sørensen

Pohjoismaiden neuvosto perustettiin vuonna 1952 muutamaa vuotta aiemmin käynnistetyn pohjoismaisen puolustusliiton epäonnistuttua. Tuolloin ulko- ja turvallisuuspolitiikan kaltaisista kansainvälisistä kysymyksistä keskusteleminen pohjoismaisissa yhteyksissä oli lähestulkoon tabu. Itä-Euroopan vuosien 1989–1991 mullistusten jälkeen pohjoismaisessa yhteistyössä alettiin suuntautua selvästi enemmän ulospäin.

Pohjoismaat eivät edes yhteenlaskettuna kuulu maailman suurvaltoihin, mutta maatieteellisesti tarkasteltuna pohjoismaainen yhteistyö syleilee lännessä Pohjois-Atlanttia ja idässä Itämeriä.

Kylmän sodan päätyttyä poliittinen huomio on luonnollisesti kohdistunut Itämereen. Pohjoismaiden neuvosto asettaa hyvät naapuruussuhteet etusijalle, ja Pohjoismaat ovatkin onnistuneet luomaan hyvät yhteydet uusiin itänaapureihin.

Samalla on kuitenkin tärkeää olla unohtamatta Länsi-Pohjolaa ja Pohjoismaiden länsinaapureita, sillä myös Atlantin ylittävät yhteydet ovat muuttuneet. USA on vetäytynyt Islannin Keflavikissa sijainneesta tukikohdastaan, ja ilmastomuutos on kääntänyt katseet arktiselle alueelle.

Pohjoismaiden neuvoston tämänvuotinen istunto järjestetään Tukhol-

massa 27.–29. lokakuuta, ja sen yhteydessä pidetään kolmen edellisen vuoden tapaan Pohjoismaiden pääministerien huippukokous.

Tänä vuonna teemana on Pohjoismaat ja EU, ja aihe on entistäkin ajan kohtaisempi Islannin aloittaessa EU-jäsenyysneuvottelut. Ruotsin pääministeri Fredrik Reinfeldt johtaa keskustelua EU-puheenjohtajan ominaisuudessa.

Pohjoismaiden poliitikot käsittelevät myös Norjan entisen ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin ulko- ja turvallisuuspoliittista yhteistyötä käsittelevää raporttia, jossa esillä ovat myös Pohjois-Atlantin merialueiden valvontaan liittyvät kysymykset.

Tapetilla on myös ilmastomuutos, ja aiheetä käsitellään omassa seminaarissaan päivää ennen varsinaista istuntoa. Seminaarissa parlamentaarikot saavat mahdollisuuden pohjustaa Kööpenhaminassa joulukuussa järjestettävään YK:n ilmastokokoukseen liittyvää keskustelua.

Tanskassa järjestettävä ilmastokokous ja Ruotsin EU-puheenjohtajakauti nostavat Pohjolan tapahtumien keskipisteeseen syksyn ajaksi.

Pohjoismaainen yhteistyö on entistä tärkeämpää maailman muuttuessa yhä globaalimmaksi ja alueellisen yhteistyön korostuessa globalisaation myötä. Uusi pohjoinen ulottuvuus edistää toivottavasti kehitystä koko

Pohjois-Euroopassa ja etenkin Luoteis-Venäjällä. Pohjoismailla on aktiivinen osa Itämeri-yhteistyössä ja toivon, että EU:n uusi Itämeri-strategia edistää alueen myönteistä kehitystä, Pohjoismaiden neuvoston presidentti Sinikka Bohlin toteaa tiivistetysti Pohjoismaiden neuvoston naapuruuspolitiikasta.

Pohjoismaiden ja Baltian maiden välinen yhteistyö on jatkunut tiiviinä kohta 20 vuotta.

Yhteistyössä alkoi uusi vaihe Baltian maiden liittyttyä EU:hun 1. toukokuuta 2004. On päivänselvää, että Baltian maat ovat Pohjoismaiden keskeisiä yhteistyökumppaneita, mutta lähestulkoon 20 vuoden jälkeen on hyvä arvioida yhteistyön muotoja. Näin tekee muun muassa Baltian yleiskokous, joka järjestää syyskuussa seminaarin Vilnassa.

Pohjoismaiden neuvosto on yhdessä Baltian yleiskokouksen kanssa tehnyt erityisen aloitteen yhteistyöstä Valko-Venäjän kanssa.

Vilnassa on järjestetty kolme kertaa pyöreän pöydän keskustelu, johon on osallistunut sekä Valko-Venäjän parlamentin että oppositiopuolueiden edustajia.

Ensi kevääksi suunnitellaan neljättä seminaaria – tällä kertaa Valko-Venäjän pääkaupunkiin Minskiin. Pohjoismaiden neuvoston istunnossa käsitellään ehdotusta pohjoismaisen tiedustustoimiston avaamisesta Minskiin.

Pohjoismaiden neuvoston visioon kuuluu lähialueiden demokratiakehityksen vahvistaminen, ja me toivomme, että pohjoismaisten, balttilaisten ja valkovenäläisten poliitikkojen välillä käydyt pyöreän pöydän keskustelut edistävät Valko-Venäjän hallituksen ja opposition vuoropuhelua, Sinikka Bohlin painottaa.

Pohjoismaiden neuvoston yhteistyö Venäjän kanssa on myös ollut hyvin onnistunutta. Lisäksi alueellisen yhteistyön kautta neuvostolla on yhteyksiä Barentsin ja Itämeren alueelle sekä arktisille alueille. Lisäksi neuvosto on osallistunut EU:n uuteen pohjoisen ulottuvuuden parlamentaariseen foorumiin, jonka merkeissä järjestettiin kokous helmikuussa EU-parlamentissa Brysselissä.

Pohjoismaiden neuvoston ja EU:n suhde on paljon esillä. Joiltain osin EU:n uuteen Itämeri-strategiaan, EU:n pohjoisen ulottuvuuteen ja tulevaan kalastuspolitiikkaan voi sisältyä yhteispohjoismaisia etuja, joita kannattaa viedä eteenpäin EU-parlamentissa työskenteleville kollegoille.

Pohjoismaiden neuvosto osallistuu myös kahdenkeskisiin kokouksiin Britannian ja Irlannin parlamentaarikkojen sekä Benelux-maiden ja Mustanmeren alueen poliitikkojen kanssa.

Alueellinen yhteistyö on käynnistetty Pohjoismaissa aiemmin kuin monissa muissa maissa, ja koska yhteis-

työtä tehdään Pohjoismaiden hallitusten ja Pohjoismaiden ministerineuvoston puitteissa, sillä on vankempi rakenne, mikä puolestaan antaa innoitusta muille Euroopan alueille.

Pohjoismaiden neuvoston toiminta kattaa siis kaikki ilmansuunnat. Tällä hetkellä talouskriisi on pimentänyt taivaan monessa maailmankolkassa. Nyt poliittiset yhteydet etenkin itään ovat kuitenkin paljon vahvemmat kuin sukupolvi sitten.

Maantieteellisesti Pohjoismaat yhdistyvät Keski-Eurooppaan Juutinrauman ja Ison Beltin siltojen kautta ja kohta ketjuun liittyy Fehmarnin silta. Samaan tapaan Pohjoismaiden neuvoston poliittinen tavoite on toimia silanrakentajana Pohjois-Euroopan naapurimaiden välillä.

Teema: naapurimaat – elokuu 2009

 norden
Pohjoismaiden neuvosto

Ruotsin puheenjohtajakausi Brysselin näkökulmasta

Lisbeth Kirk – EU Observer

Brysselin diplomaatit odottavat heinäkuun ensimmäistä päivää, jolloin EU:n puheenjohtajuus siirtyy Tšekiltä Ruotsille. Viime kuukausia on leimannut tuuliajon tuntu, sillä tšekit eivät sisäisten ristiriitojensa vuoksi ole onnistuneet johtamaan unionia kunnolla, ja jäsenmaat ovat nahistelleet avoimesti tuhoisan taluskriisin ratkaisuvaihtoehtoista.

Nyt toivotaan paluuta tahdikkaampaan toimintaan. Pätevistä diplomaateistaan ja hyvästä neuvottelutaktiikastaan tunnettu vakaa Ruotsi tuntuu juuri oikealta maalta tähän rooliin.

Samaan aikaan kun Ruotsin siirtymisen EU:n johtoon otetaan avosylin vastaan, ei kuitenkaan sovi unohtaa, että kaudesta on todennäköisesti tulossa raskain puolivuotiskausi, mitä mikään puheenjohtajamaa on joutunut kokemaan.

Ruotsin täytyy kestää tavallista suuremmat paineet, jotka johtuvat miljoonien eurooppalaisten työttömyyteen johtaneesta maailmanlaajuisesta taloustaantumasta sekä EU:n toimielinhetkeistä.

Ruotsin siirtyessä puheenjohtajamaaksi heinäkuun alussa Brysselissä odotellaan Irlannin kansanäänestystä Lissabonin sopimuksesta, johon sisältyy EU:n toimielinten toimintaa ohjaavien sääntöjen uudistus, veto-oikeuden poistuminen useimmilta politiikan alueilta ja EU-parlamentin sananvallan vahvistuminen lainsäädäntötyössä.

Irlanti äänestää sopimuksesta toista kertaa lokakuun alussa. Mielipidemittausten perusteella ehdotus menee tällä kertaa läpi. Irlannin äänestyspäivään

saakka tulevaisuus on kuitenkin epävarma: ehdotuksen torjuminen saattaa aiheuttaa poliittisen kaaoksen EU:ssa ja ehdotuksen hyväksyminen voi puolestaan johtaa kiivaaseen lehmänkauppaan uudistuksen myötä avautuvista viroista.

Diplomatiataidot tarpeen

Molemmat vaihtoehdot asettavat ruotsalaisten diplomatiataidot koetukselle, sillä maan tehtävänä on saada jäsenmaat keskittymään ajankohtaisiin asiakysymyksiin, kuten ilmastonmuutokseen ja maailmanlaajuisen taluskriisin pysäyttämiseen.

Irlannin kansanäänestyksen tuloksen odottelun lisäksi Ruotsin tehtävällistä rasittaa myös se, että maa ottaa puheenjohtajuuden samaan aikaan, kun Brysselissä suoritetaan viiden vuoden välein tapahtuva vahdinvaihto.

Näin ollen EU-lainsäädännön aloitteentekijänä ja puheenjohtajanaan tärkeänä yhteistyökumppanina toimiva Euroopan komissio vaihtuu samaan aikaan kun Euroopan parlamentti, EU:n toimielinrakenteen kolmas osa, tarvitsee aikaa saadakseen pyörät taas pyörimään kesäkuisten EU-vaalien jälkeen.

Komissiossa ei siis tule tapahtumaan paljoakaan ennen poliittisten johtohajojen valintaa aikaisintaan marraskuussa. Lisäksi tulee viemään aikaansa, ennen kuin uudet virtaukset alkavat näkyä Euroopan parlamentissa, ja niiden tuntemus on välttämätöntä jokaiselle puheenjohtajamaalle.

Tämä tulee vaikuttamaan tärkeisiin oikeuskysymyksiin, jotka edelleen odottavat käsittelyä ja jotka Ruotsi toivoo selvittävänsä puheenjohtaja-

kautensa aikana. Tällaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi eurooppalaisen pankkien valvontaelimen perustaminen sekä hankala neuvotteluprosessi tärkeästä telepaketista, jonka edellinen parlamentti hylkäsi viime hetkellä, koska sopua ei saavutettu Internetiin pääsyn estämisestä laittoman lataamisen ehkäisemiseksi.

Epävarmuus lisääntyy

Samaan aikaan, kun väistyvä komissio ja kokematon parlamentti osuvat Brysselin politiikan ylimenokauden aikana puheenjohtajamaan kohdalle, – Lissabonin sopimuksen kohtaloon liittyvä epävarmuus on puhtaasti vain huonoa onnea – poliittiset juonittelut eivät ainakaan helpota Ruotsin tilannetta.

EU-johtajat päättivät antaa tukensa komission puheenjohtajan José Manuel Barroson toiselle kaudelle ja antaa Irlannille sen tarvitsemat takuut toisen Lissabonin sopimusta koskevan kansanäänestyksen järjestämiseksi. Molempia päätöksiä varjostaa kuitenkin epävarmuus.

Vihreiden ja vasemmiston edustajat Euroopan parlamentissa uhkaavat äänestää Barroson ulos, jos päätös on tehtävä heinäkuun puolivälissä. Äänestystä toivotaan syyskuulle, jotta saatisiin myös toinen ehdokas. Tekstin kirjoitushetkellä (19. kesäkuuta) tämä vaikuttaa kuitenkin vähemmistössä olevien edustajien pullistelulta.

Jos kapinalliset parlamentaarikot saavat tahtonsa läpi, Ruotsilla ei tule olemaan kunnollista yhteistyökumppania komissiossa ennen alkusyksyä. Se vaikuttaa merkittävästi tämän hetken ajankohtaisimpaan kysymykseen – ta-

lousmarkkinoiden säätelyyn liittyvän lainsäädännön voimaantuloon. Laki-aloitteet tulee valmistella komissiossa puheenjohtajamaan johdolla.

Klaus- ja Sarkozy-kerroin

Tšekin tasavallan presidentti Vaclav Klaus tuo vielä lisämaustetta EU:n toimielinten ikuiseen saagaan vihjaamalla, että hän tulee vaatimaan Irlannin tukien ratifioimista Tšekin parlamentissa ennen sopimuksen allekirjoittamista ja ratifioinnin loppuunviemistä maansa osalta.

Tšekien viivyttely tarkoittaisi, että Lissabonin sopimuksen toimeenpääntö myöhästyisi entisestään ja aiheuttaisi Ruotsille entistä suurempaa päänvaivaa, sillä sen olisi pakko ottaa keskusteluun EU-komissaarien määrän vähentäminen – nykyisessä Nizzan sopimuksessa pitäytymisen aiheuttama sivuvaikutus, mikä saisi diplomaatit panikoimaan.

Sillä välin kun Vaclav Klaus touhuaa Keski-Euroopassa, Ranskan Nicolas Sarkozy tulee erittäin todennäköisesti pitämään huolta siitä, että hän säilyttää paikkansa parrasvaloissa Euroopan läntisellä reunalla. Ranskan presidentti, jonka ego ja suunnitelmat Euroopan varalle ovat vailla vertaistaan, on tasapainoa horjuttava tekijä mille tahansa puheenjohtajamaalle, minkä tšekit ovat saaneet kokea viimeksi.

Sarkozy sai ihmiset pelkäämään, että kehitys lähtee kiihtyvällä vauhdilla taaksepäin, kun hän uhkasi kiertää sisämarkkinoiden sääntöjä aiemmin tänä vuonna. Kesäkuun lopulla hän esitelti suurellisesti ajatuksiaan Euroopan johtamisen tulevaisuudesta.

Ruotsilla on siis edessään vino pino tehtäviä. Ruotsin täytyy hoitaa unionin johtamiseen liittyvät päivittäiset rutinit, mutta sen täytyy myös yrittää muodostaa yhtenäisempi suhtautuminen taluskriisiin unionin sisällä, sillä jäsenmaat ovat tähän asti olleet kaikkea muuta kuin yksimielisiä, sekä huolehtia siitä, että sisämarkkinat eivät joudu uhatuksi taluskriisin viedessä entistä enemmän työpaikkoja. Tärkein tehtävä – ainakin maailmanlaajuisia kysymyksiä ajatellen – on kuitenkin saada jäsenmaat kaivamaan kuvettaan tarpeeksi syvältä, jotta Kööpenhaminassa joulukuussa järjestettävässä ilmastokokouksessa saavutetaan mielekäs kansainvälinen sopimus.

Ruotsia ei kuitenkaan voi syyttää siitä, ettei maa tietäisi, mikä sitä odottaa. Ruotsissa yritetään ottaa haaste vastaan huumorin avulla, mikä lienee ainoa tapa käsitellä odotettavissa olevan työ määrän suuruusluokkaa.

– Luin hiljattain, että on tulossa myös vesikriisi ja ajattelin, että no eipä siinä mitään, lisätään se vain listalle, pääministeri Fredrik Reinfeldt vitsaili kesäkuussa Brysselissä järjestetyssä tilaisuudessa.

Ironian pilkkahdus sai yleisönä olevat korkeatasoiset diplomaatit purskahtamaan ymmärtäväiseen nauruun.

Teema: EU – kesäkuu 2009

Yhdessä olemme viisaampia: pohjoismaista yhteistyötä älykkään energian alalla

Birte Holst Jørgensen ja Benjamin Smith, Pohjoismainen energiantutkimus (NEF)

Meidän tulisi tehdä yhteistyötä, ja se olisi pitänyt aloittaa jo eilen. Tämä tärkeä viesti tuli esille eloisassa paneelikeskustelussa, joka käytiin Kööpenhaminassa syyskuussa pidetyn Nordic Climate Solutions -konferenssin yhteydessä. Keskustelun aiheena oli älykäs sähköverkko (Smart Grid), jolla on ratkaiseva merkitys uusiutuvaa energiaa sekä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevien tavoitteiden toteuttamisessa.

Älykkään sähköjakeluverkon käyttöönotto on tärkeä askel, kun välttämättömä tuuli- ja aurinkoenergiaa sekä muita sääoloista riippuvia uusiutuvia energianlähteitä ryhdytään integroimaan sähköverkkoon. Paneelin neljä kansainvälistä puhujaa esittivät pohjoismaisen, eurooppalaisen ja pohjois-

amerikkalaisen näkökulman kertoen kansainvälisen tutkimuksen ja kehittämisen merkityksestä sähkön älykkäässä tuotannossa, jakelussa ja käytössä.

Sähköjakeluverkko levittäytyy yli maanrajojen, se ylittää vuoria ja alittaa meriä ja on yksi maailman suurimmista ihmisen luomista järjestelmistä. Roomaa ei rakennettu päivässä, eikä kukaan rakentanut sitä yksin. Myös sähköjakeluverkon uudistaminen vaatii suuria investointeja sekä aikaa ja yhteistyötä. Pohjoismaat ovat ymmärtäneet tämän ja pyrkineet aktiivisesti helpottamaan kansainvälisten tutkimus- ja kehittämishankkeiden toteutusta, jotta älykäs sähköjakeluverkko voitaisiin ottaa käyttöön mahdollisimman nopeasti.

Säiden armoilla

– Sääoloilla on suunnattoman suuri vaikutus energiankäyttöön ja -tuotantoon.

Tämän yksinkertaisen mutta kovin tarpeellisen muistutuksen esitti paneeliin osallistunut Henrik Bindslev, joka on Tanskan teknisen yliopiston uusiutuvan energian tutkimuslaboratorion Risø DTU:n johtaja. Kun tuuli-, aurinko- ja aaltoenergian osuus energijärjestelmässä kasvaa, tuotanto on yhä riippuvaisempi sääoloista ja niiden muutoksista. Olemme menossa tähän suuntaan. Muuntuvat ja ennalta arvaamattomat uusiutuvat energianlähteet kuten tuuli ja aurinko vaikuttavat siihen, pystymmekö saavuttamaan tavoitteemme uusiutuvan energian osuuden lisäämisestä ja päästöjen vähentämisestä.

Bindslev vertasi energian jakelujärjestelmää pitkään junaan. Junaa vetävät veturit ovat voimalaitoksia ja junaan kohdistuva kitka on sähkönkulutusta. Aivan näihin päiviin saakka veturit ovat olleet isoja, painavia ja luot-

tettavia, ja niissä on käytetty polttoaineena hiiltä, mutta nyt olemme alkaneet korvata niitä pienemmällä, kevyemmällä ja epävakaaammilla, sääoloja hyödyntävillä vetureilla. Mitä useampia epäluotettavia vetureita junan eteen valjastetaan, sitä vaikeampi on pitää matkanopeus tasaisena. Energiahuolto on toisin sanoen vaikeampi mukauttaa kuluttajien kysyntään.

Luonnon tarjoaman tuulen, aurinon ja vuoroveden tasoa on siis vaikea pitää vakiona tekniikan keinoin, mutta sähköntoimitusverkon viimeaikainen tekninen kehitys on tarjonnut mahdollisuuden näiden haasteiden ratkaisemiseen ja samalla raivannut tietä muille, pienimuotoisen sähköntoimituksen energiatekniikoille, markkinoiden kansainvälistymiselle sekä henkilökuljetusten sähköistämiseksi.

Älykäs jakeluverkko tekee tuloaan

– Nyt kun epävarmuus uhkaa järjestelmää, vanha verkko – joka oikeastaan on toiminut varsin hyvin – on saanut aivan uuden tehtävän.

Paneelikeskusteluun osallistui myös Loren Cox, joka toimii MIT:n Global Change -ohjelman ohjelmakehityksen apulaisjohtajana. Hän kuvaili jakeluverkkojemme suurimpia tulevia haasteita. Nykyiset verkot on rakennettu siirtämään virtaa pisteestä A pisteeseen B, mistä ne ovatkin selvinneet hienosti. Nyt ja tulevaisuudessa nämä verkot ovat kuitenkin yhä kansainvälisempiä, ja niiden toisessa päässä on aikaisempaa hajautetumpia ja epä säännöllisempiä tuotantolähteitä ja toisessa päässä entistä monipuolisempia käyttäjiä, jotka ajoittain itsekin tuottavat energiaa. Näin mutkikas tilanne vaatii älykkäämpiä jakeluverkkoja.

Älykäs verkko määritellään sähköverkoksi, joka pystyy älykkäästi integroimaan kaikkien siihen liittyneiden käyttäjien – tuottajien, kuluttajien ja tuottaja-kuluttajien – toimet ja toimittamaan sen avulla sähköä tehokkaasti kestävästi, edullisesti ja luotettavasti. (Eurooppalaisen teknologiayhteisö ETP:n määritelmä älykkäistä sähköverkkoista, 2008)

Paneeliin osallistunut Vattenfallin yksikönjohtaja ja ekonomi Mats Nilsson korosti älykkään verkon kaksisuuntaisuuden merkitystä. Älykkäät sähkömittarit (AMR) ja muut tietotekniset ratkaisut mahdollistavat reaaliaikaisen viestinnän tuottajien, jakelijoiden, viranomaisien, kuluttajien ja jopa laitteiden kesken. Tämä auttaa eri eturyhmiä ymmärtämään kuluttajaa, ja kuluttaja puolestaan voi itse vaikuttaa aktiivisemmin omaan energiankäyttöön.

Yhteistyötä – nopeasti

Vaikka tiedostammekin nykyään älykkään verkon tarpeen ja meillä on erilaisia ratkaisuja tämän tarpeen tyydyttämiseksi, emme saa unohtaa, miten valtava hanke älykkäeseen verkkoon siirtyminen on. Tätä korosti paneelissa ITI Energyn toimitusjohtaja Duncan Botting, joka on myös älykkäitä verkkoja käsittelevän eurooppalaisen teknologiayhteisön ETP:n hallituksen varapuheenjohtaja. Mutkikkaiden ongelmien ratkaiseminen yhteistyössä lisää älykkään energiainfrastruktuurin tuot-

tamaa yhteistä hyötyä: kasvihuonekaasupäästöt vähenevät, toimitusvarmuus kasvaa ja sähkön hinnoittelu paranee.

Yhteistyöstä on ilmeistä etua, kun yritämme saada ihmiset ymmärtämään älykkäeseen verkkoon liittyviä tavoitteita ja priorisointeja. Botting ilmaisi asian näin:

– Älykäs jakeluverkko merkitsee samalla sekä kaikkea kaikille että ei mitään kenellekään.

Myös aika on tärkeä tekijä. Jakeluinfrastruktuurin pitkäikäisyys ja uusien standardien käyttöönotto merkitsee sitä, että siirtyminen älykkäeseen verkkoon tapahtuu askel kerrallaan, ei yhdessä hetkessä. Tämä on Bottingin mielestä syy ryhtyä toimeen heti.

– Meidän olisi pitänyt aloittaa työ kymmenen vuotta sitten, jotta pystyisimme toimittamaan sen, mitä ministerimme ovat pyytäneet meitä toimittamaan vuosina 2020 ja 2050, mutta koska aloitamme vasta nyt, meidän on edettävä sitäkin rivakammin.

Pohjoismainen panostus

Nimenomaan yhteistyöstä Pohjoismailla on pitkä kokemus. Pohjoismaissa on merkittäviä uusiutuvan energian lähteitä, energiassektori on erittäin innovatiivinen ja sähkömarkkinamme on integroitu kansainvälisemmin kuin useimmissa muissa maailmankolkissa. Monien pohjoismaisten tutkimus- ja kehitysaloitteiden tarkoituksena on ollut älykkäiden verkkojen kehittäminen alueelle näiden vahvuusien pohjalta.

Pohjoismainen energiantutkimus – Pohjoismaiden ministerineuvoston alainen laitos, joka keskittyy energia-alan tutkimukseen ja kehittämiseen – on toteuttanut useita näistä hankkeista. Niiden aiheet ovat vaihdelleet älykkäisiin sähkömittareihin liittyvän pohjoismaisen foorumin perustamisesta eurooppalaisen tutkimus- ja kehittämisohjelma SmartGrids ERA-Netin koordinointiin.

Toinen esimerkki on Pohjoismaiden ministerineuvoston huippututkimusaloite, joka on kaikkien aikojen suurin pohjoismainen tutkimuksen ja kehittämisen rahoitushanke. Sen painopistealueita ovat energia, ilmasto ja ympäristö. Kuudesta alaohjelmasta yksi käsittelee tuulivoiman laajamittaista integrointia sähköverkkoon, mikä liittyy läheisesti älykkäiden verkkojen kehittämiseen.

Siirtyminen älykkäeseen sähköjakeluverkkoon edellyttää kansainvälistä tutkimus- ja kehittämissyhteistyötä. Tanskan ilmasto- ja energiaministeri Connie Hedegaard kirjoitti blogissaan kesäkuussa 2009: Samalla kun joudutamme lupaavien tulevien tekniikoiden kehittämistä, meidän on ehdottomasti otettava yleiseen käyttöön jo olemassa olevia tekniikoita. Meidän on myös tehtävä uudentyyppistä yhteistyötä. Siirtotekniikoiden kehittämiskumppanuudesta saataisiin merkittäviä voimavaroja.

Teema: ilmastokriisi – syyskuu 2009

 norden
Nordisk Energiforskning

Puolustus Naton varassa nyt ja tulevaisuudessa

ASLAK BONDE

Ei auta, että idean esittäjänä on pääministerin isä: Hallitus ei halua pohjoismaisen puolustusyhteistyön kehittävän pohjoismaiseksi puolustusliitoksi. Se olisi ajateltavissa vain siinä tapauksessa, että Nato ja Yhdysvallat erityisesti pyytäisivät Norjaa kehittämään alueellisen turvallisuusliittouman Naton turvatakuiden täydennykseksi. Norja nimittäin tekee suurissa turvallisuuspoliittisissa asioissa vain ja ainoastaan sen, mitä Yhdysvallat haluaa.

Pohjois-Norjassa pidettiin maaliskuun lopulla iso sotilasharjoitus, johon osallistui 7 500 sotilasta 14 maasta. Sitä sanottiin Nato-harjoitukseksi, mutta tarkkaan ottaen Natolla ei ollut sen kanssa mitään tekemistä. Norja tarjosi puitteet yhteisille harjoituksille äärimmäisissä talvioloissa, ja mukaan kutsuttiin useita maita – riippumatta siitä, ovatko ne Pohjois-Atlantin liiton jäseniä vai eivät.

Nato ei enää järjestä kenttäharjoituksia pohjoiseen puolustusalueeseen kohdistuvan hyökkäyksen varalta. Myös pohjoisen alueen esikunta – jonka erityisvastuuna oli pohjoisen alueen uhkien ja kapasiteettien arviointi – on lakkautettu. Liittoumalla on kädet täynnä työtä Balkanilla ja Afganistanissa.

Tämänsuuntainen kehitys on käynnistynyt jo aikaisemmin. Naton näkökulma on siirtynyt läheisestä kaukaiseen sen jälkeen, kun se viime vuosisadan lopussa kehitti uuden strategisen toiminta-ajatuksen laajasti määriteltyjen turvallisuusintressien puolustamiseksi Nato-maiden lähialueiden ulkopuolella. Puolustusliitto on myös saa-

nut 20 viime vuoden aikana useita uusia jäseniä, mikä on synnyttänyt useita uusia ”läheisiä intressejä”.

Puolustusvoimien komentaja kannattaa pohjoismaista yhteistyötä

Norjan puolustusvoimien komentaja tiivistä kehityksen Aftenposten-lehdessä uutenavuotena julkaistussa kolumnissa seuraavasti: ”Natolla on eri puolilla Eurooppaa lähes 30 jäsenmaata, joiden strategiset intressit ovat hyvin erilaiset ja joilla ei ole mitään yhteistä olemassaoloon kohdistuvaa uhkaa. Tämä heikentää yhteisiä intressejä ja samalla kollektiivisten turvatakuiden sisältöä.” Kolumnin tarkoituksena oli perustella pohjoismaisen puolustusyhteistyön lisäämistä. Tärkein näkemys oli, että maantiede ajaa organisaatiosidonnaisuuden ohi. Osa Pohjoismaista on EU:n tai Naton ulkopuolella, mutta tärkeämpää on, että Pohjoismaiden ”strategiset intressit ovat tosiasiasa samat” – ainakin puolustusvoimien komentajan Sverre Diesenin mukaan.

Se oli loistava lähtökohta Thorvald Stoltenbergille, joka kuukautta myöhemmin julkisti raporttinsa ja siihen sisältyvät 13 ehdotusta pohjoismaisen yhteistyön tiivistämisestä. Erityisesti ehdotus täydentävistä turvatakuista vaikuttaa järkevältä nyt, kun Naton takuut tuntuvat heikentyneen. Myös ulkoministeri Jonas Gahr Støre kommentoi ehdotuksia myönteisen varovaisesti.

Nyt hän on pelkäävä varovainen. Hallitus jätti maaliskuun puolivälissä suurkäräjille tiedonannon Norjan ulkopoliittikan päälinjoista, eikä siihen sisälly minkäänlaista arviota Stoltenbergin ehdotuksista. Niihin viitataan neutraalisti ja todetaan, että kukin maa käy ehdotukset ensin läpi, minkä jälkeen Pohjoismaiden ulkoministerit käsittelevät niitä keväällä 2009.

Mikäli Gahr Støre haluaa sanoa tulevassa ulkoministerikokouksessa jotakin tärkeää näiden ehdotusten sisällöstä, hänen olisi pitänyt ottaa asia esille suurkäräjien kanssa nimenomaan hallituksen esityksessä. Todennäköises-

ti hän ei tehnyt sitä, koska ei ole lämmennyt ajatukselle. Näin ollen mikään ei ole muuttunut Norjassa sitten vuoden 1947.

Yhdysvallat on tärkein

Siihen aikaan puolustusliittoa olivat rakentamassa Pohjoismaiden pääministerit. Maat ovat kuitenkin olleet myöhemmin eri mieltä siitä, kuka oli suurin syyllinen neuvottelujen kariutumiseen. Vastuu on kuitenkin suurelta osin Norjan, sillä halusimme liittoutua pohjoismaisten naapureidemme kanssa ainoastaan siinä tapauksessa, että USA tai Iso-Britannia tulisivat takajiksi. Norjan tuolloinen pääministeri ja puolustusministeri eivät tyytyneet ruotsalaisten vakuutteluihin, joiden mukaan länsiliittoutuneet aivan varmasti rientäisivät avuksemme kriisitilanteessa, vaan he halusivat länsiliittoutuneiden sanovan sen itse ääneen – jotta silloiset neuvostojohtajat tietäisivät sataprosenttisen varmasti, että Pohjoismaihin suuntautuvan hyökkäyksen katsottaisiin kohdistuvan myös Yhdysvaltoihin ja Iso-Britanniaan.

Valittuaan Naton Norja keskittyi puolustuspoliittisessa työssään pitkälti siihen, että se yritti saada amerikkalaiset ”koukkuun”, kuten senaikainen puolustusministeri sanoi. Amerikkalaisten haluttiin pitävän Norjaa niin tärkeänä, että he kriisin tullen rientäisivät automaattisesti avuksemme. Tämän strategian vuoksi emme ole myöskään asettuneet vastustamaan Yhdysvaltoja tärkeimmässä puolustuspoliittisissa kysymyksissä.

Mikään ei viittaa siihen, että 60 vuotta vanha strategia olisi muuttunut. Hallituksen ulkopoliittisessa esityksessä puhutaan hyvin kauniisti turvallisuuspoliittisesta kudoksesta – lukuisista eri organisaatioista ja sopimuksista, joita meidän on kiittäminen siitä, että voimme tuntea olomme hiukan turvallisemmaksi kuin yksinämme. Ei ole kuitenkaan epäilystäkään siitä, etteikö juuri Nato, ja vain Nato, olisi edelleenkin sotilaallisen turvalli-

suutemme tae. Hallituksen esityksessä puhutaan vuorotellen kannatinpal-kista, peruskivestä ja kulmakivestä. Siinä ei näy jälkeäkään puolustusvoimien komentajan tammikuisesta lausunnosta, jonka mukaan Naton takuut olisivat heikkenemässä.

Piiloittoa pohjoismaiseen yhteistyöhön?

Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan sisältyy itsenäinen pitkäjänteisyyden ja enakoitavuuden tavoite. Viralliset lausunnot ovat tästä syystä joskus todellista politiikkaa maltillisempia. Ei siis ole poissuljettua, että hallituksen ja maan ulkopoliittisen johdon huoli Nato-takuista ja into pohjoismaiseen yhteistyöhön ovat suurempia kuin viralliset lausunnot antavat ymmärtää.

Näin saattoi päätellä ainakin muutama vuosi sitten, kun Naton huomio keskittyi äärimmäisen voimakkaasti Afganistaniin. Nyt puolustusliiton kiinnostus omiin lähialueisiin on hieman kasvanut. Norjalaiset diplomaatit kehuskelevat, että meillä on oma pikkuruinen ansiomme tässä kehityksessä, koska Norja esitteli vuosi sitten niin sanotun paperin, jonka mukaan on syytä korostaa Naton merkitystä jäsenmaissa. Lähtökohtana oli ajatus, että puolustusliiton kannatus saattaa haihtua, ellei jokainen maa tunne olevansa vakuuttunut siitä, että Naton tehtävä on puolustaa juuri sen etuja.

Järkevästi ajatellen on syytä uskoa Georgian ja Venäjän viimekesäisen sodan merkinneen Naton kehitykselle huomattavasti Norjan diplomaattisia aloitteita enemmän, mutta sillä ei ole mitään väliä niin kauan kuin lopputulos on hyvä – Norjan kannalta. Kun puolustusliitto viettää 60-vuotispäiväänsä odotusten mukaisesti ryhtymällä suunnittelemaan uutta strategista toiminta-ajatusta, on syytä uskoa, että lähialueisiin kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota.

Näin ollen pohjoismaisen strategisen yhteistyön tarpeen voi olettaa vähenävän. Tämä ei kuitenkaan tarkoita

sitä, että Thorvald Stoltenbergin ehdotukset jäisivät epäonnistuneiden pohjoismaisten aloitteiden mappiin. Jotakin niistä ollaan jo osittain toteuttamassa. Norjan, Ruotsin ja Suomen puolustusvoimien komentajat ovat päässeet kalusto- ja koulutusyhteistyötä koskeissa suunnitelmissaan niin pitkälle, että on vaikea kuvitella heidän enää pyörittävän päätöksistään.

Erikoistuminen säästää rahaa

Kun pohjoismaiset poliitikot oivaltavat, kuinka paljon rahaa Pohjoismaat voivat säästää jakamalla puolustustaakkansa, maat saattavat lähteä nopeastikin erikoistumaan tietyille alueille. Yksi voisi erikoistua hävittäjiin, toinen maahan-tunkeutumisen torjumiseen ja kolmas, neljäs ja viides merivoimiin. Erikoistuminen johtaisi vuorostaan pohjoismaisiin turvatakuisiin.

Saattaa olla, että Nato ja EU suhtautuvat muutaman vuoden kuluttua myönteisesti tällaiseen kehitykseen. Kumpaakin vaivaa tehtävien ja resursien epätasapaino. Joidenkin tehtävien delegointi Pohjoismaille saattaa olla houkuttelevaa, erityisesti, kun kiinnostus pohjoisia alueita kohtaan kasvaa, mikä vaatii huomattavasti nykyistä enemmän resursseja.

Pohjoismaisen puolustusliiton voisi kuvitella myös kykenevän toteuttamaan turvatakuita joustavasti. Norjan puolustusvoimien johto pitää ilmeisesti ongelmana sitä, että Natolla tuskin on kapasiteettia tai halua vastata Norjan suverenisuuteen kohdistuviin pieniin ja rajallisiin loukkauksiin. Kollektiiviset turvatakuut olisivat kenties olleet uskottavampia, jos niiden lisäksi olisi saatu takuut myös mailta, joiden intressien voi olettaa olevan samat kuin meillä. Kenties.

Teema: puolustuspolitiikka – maaliskuu 2009

Ahvenanmaa maailmassa – hiljaiseloa muutosten keskellä

Nina Fellman

Ahvenanmaan ensimmäinen kaupunki, jos sitä sellaiseksi voi kutsua, kasvoi aivan eri paikkaan kuin kaupunkina erittäin nuori Maarianhamina. Suomen ja Ahvenanmaan jouduttua Venäjän haltuun Suomen sodan päätteeksi käynnistyi Bomarsundin linnoituksen rakennustyö. Kunnianhimoinen rakennelma vuorostaan tuhottiin pommituksissa 1856 ennen kuin se edes ehti valmistua. Linnoituksen kupeeseen kasvoi Skarpansin kaupunki, jossa asui monenkirjavaa väkeä – venäläisiä, suomalaisia, ruotsalaisia, ranskalaisia, muslimeja, juutalaisia, ortodokseja ja protestantteja. Kaikkien viimeiseksi leposijaksi muodostui hautausmaa, jonka jäänteitä löytyy edelleen Prästön saaren korkeasta ruohikosta.

Skarpans jos mikä on todiste siitä, että Ahvenanmaa on pienimuotoisuudessaan aina ollut osa muuta maailmaa, avoin vaikutuksille ja muualta tulleiden ihmisten rikastuttama. Ahvenanmaan ruotsin murteissa on vielä nähtävissä runsaasti Venäjän valtakauden jälkiä sanoissa ja ilmaisuissa, joita ei tunneta Ahvenanmeren länsipuolella. Samoin tietty kirkkaansininen väri koristaa edelleen monia ovia Ahvenanmaan maaseudulla.

Kirjavasta menneisyydestään huolimatta Ahvenanmaa on nykyään yllättävän homogeeninen yhteiskunta. Bomarsundin pommitusten jälkeen Ahvenanmaa on suurelta osin säästynyt maailmansotien kurjuudelta, ja Poh-

joismaiden vakaiden naapuruussuhteiden ansiosta Ahvenanmaa on pysynyt syrjässä suurten sotien valtavylistä. Ihmiset ovat asuneet saarillaan, muuttaneet muualle huonoina aikoina ja palanneet jälleen, mutteivät juurikaan muuttaneet tai muuttaneet mitään – ennen kuin nyt, kahden viime vuosikymmenen aikana.

Tukahduttava syli

Suomi, ja sen myötä Ahvenanmaa, on harjoittanut erittäin tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa. Tästä johtuen omaehtoista muuttamista on ollut hyvin vähän ja Ahvenanmaalle tulleet pakolaiset ovat olleet tarkasti suunniteltuja kiintiöpakolaisia, joista on pidetty hyvää huolta.

Pienen yhteisön ehkä vähän tukahduttavassakin syleilyssä Ahvenanmaalle muuttaneet ovat nopeasti päässeet sisälle yhteiskuntaan, oppineet kielen nopeasti ja ennen kaikkea löytäneet nopeasti työpaikan. Pitkä korkeasuhtaan ja työvoiman puute ovat johdaneet siihen, että työkalupakista on aina löytynyt integraatiopolitiikan ehkä tärkein työkalu eli työpaikka.

Tämä ja vähäinen maahanmuuttajien määrä ehkä selittävät sen, että uusilla asukkailla on ollut suhteellisen pieni vaikutus Ahvenanmaan kulttuurielämään. Ei ole juurikaan muodostunut sellaisia tilanteita, joissa kotimaan kulttuuria, ruokaa tai musiikkia esiteltäisiin, ja maahanmuuttajat ovat poteneet koti-ikävänsä Ahvenanmaalla yksityisesti eivätkä ryhmässä.

On kuitenkin poikkeuksia, jotka jollakin tavalla ilmaisevat myös ahvenanmaalaista omaleimaisuutta. Yksi niistä on Ahvenanmaan monikulttuurinen yhdistys, jonka sateenkaaren kirjava jäsenjoukko on muuttanut Ahvenanmaalle eri puolilta maailmaa – kuten Iranista, Tansaniasta, Isosta-Britanniasta, Virossa ja kaikkialta, mistä uudet ahvenanmaalaiset ovat peräisin. Yhdistys on järjestänyt teemailtoja, joissa ahvenanmaalaiset ja maahanmuuttajat ovat voineet tutustua toistensa kulttuuriin, ruokaan, musiikkiin ja luontoon. Ei vastakkainasettelun tai kyseenalaisuuden hengessä, vaan avoimin mielin ikään kuin antamisen halusta. Monikulttuurisen Maarianhaminan ja Ahvenanmaan itsestään selvänä kokoontumispaikkana toimii Maarianhaminan kaupunginkirjasto, jossa nopealla ja rakastavalla kädellä tehdään tilaa hyllyriveihin yhä useammankieliselle kirjallisuudelle ja jonne nykyisin tilataan aikakauslehtiä kaikista maailman kolkista. Tämä kuulostaa ehkä pikkusievältä ja pittoreskiltä ja sitä sen onkin – sekä hyvässä että pahassa.

Piristysruiske jäi puuttamaan

Homogeenisuus sekä nopea kielellinen ja kulttuurinen sopeutumisprosessi ovat vähentäneet syrjintään ja syrjäytymiseen liittyvät ongelmat Ahvenanmaalta lähes olemattomiin, mutta samalla on jäänyt saamatta myös se räväkkä ja sävyttävä piristysruiske, joka olisi saattanut tehdä hyvää Ahvenanmaan kulttuurielämälle ja identiteettikeskustelulle. Ahvenanmaalaiset osaavat kyllä arvostella itseään ja kinnastella keskenään, mutta ulkopuolisella ja kyseenalaistavalla kulttuurinäkemysellä ei juurikaan ole ollut osuutta siihen.

Ehkä tätä voisi valaista vielä yhdellä esimerkillä. Noin vuosi sitten ilmenivät ensimmäiset romanikerjäläiset Maarianhaminaan, kuten monelle

muullekin paikkakunnalle. Asiaa puihin vilkkaasti julkisuudessa: mistä he tulivat, ketä he olivat ja miten he olivat päätyneet tänne. Ennen pitkää Maarianhaminan seurakunta otti hoiviinsa ensimmäisen ryhmän, joka asui tellassa kylmän sään armoilla. Yhteistuumiin ponnisteltiin keskusteluyhteyden saamiseksi romaneihin, jotkut saivat työpaikan, toiset taas hävisivät vähin äänin. Jotkut ovat jääneet vakituisille kerjuupaikoilleen ja tulleet osaksi kaupunkikuvaa, jopa siinä määrin, että erään ruokakaupan edustalla strategisessa paikassa sijaitseva parkkipaikka on usein tyhjä, sillä se on hanuria soittavan romaninaisen paikka ja olisi epäkohteliasta viedä se häneltä.

Maalaan ehkä turhan idyllisen kuvan 50-luvun yhteiskunnasta, jossa ihmiset vielä välittävät toisistaan ja jossa sellaiseen riittää aikaakin. Tämä on tietysti totta vain yleisellä tasolla ja Ahvenanmaalta löytyy henkilökohtaisia tragedioita siinä missä muualtakin. Mutta yleisesti ottaen tämä on totta. Ahvenanmaan kulttuurielämä on vilkasta eri tasoilla, mutta ihmeen vähän siinä näkyy uusien ahvenanmaalaisen tai kaiken maailman mullistusten ja pohdiskelujen vaikutusta. Ahvenanmaalainen kulttuurielämä on sovinnaisen puuhastelun, keskiluokkaisen intellektualismin ja vähäisen kapinoinnin risteytys.

Tämä huomiota herättämätön olo tila ei suinkaan ole pysyvä, mutta vaikutus tapahtuu yksilötasolla siten, että yksittäiset ihmiset tekevät Ahvenanmaan kulttuurielämästä ammattimaisempaa. Esimerkkejä löytyy vaikkapa tanssin parista (Ahvenanmaalle avioituneet venäläiset tanssijat) ja musiikkialalta (venäläinen jazzpianisti).

Katse taaksepäin

Ahvenanmaan harjoittama kulttuuripolitiikka ei ole pyrkinyt muuttamaan tätä tosiasiaa. Kulttuuripolitiikkaahan leimaa vahvasti ahvenanmaalaisen vähemmistöratkaisun tavoite säilyttää

Ahvenanmaan kieli ja ahvenanmaalainen ominaislaatu, mitä se sitten lieneekin.

Poliittisten kokoonpanojen muutoksista huolimatta kulttuuripolitiikka on aina sisältänyt vivahduksen nostalgialta, ja kulttuuripalkintoja myönnettään harvoin uutta luovalle ja mullistavalle, vaan mieluummin säilyttävälle, vaalivalle tai ylläpitävälle taiteilijalle tai kulttuuriyöntekijälle. Ahvenanmaalaiset ovat omaksuneet tämän ajattelutavan niin syvällisesti, että harvoin edes huomataan, kuinka suuri osa Ahvenanmaan kulttuuria suuntautuu sisäänpäin ja taaksepäin eikä ulospäin ja eteenpäin.

Ahvenanmaan yhteiskunta on ollut luihin ja ytimiin asti yksinomaan ruotsinkielinen tavalla, jota näkee yhä harvemmin maailmalla. Tämä on muuttamassa, mutta ei ahvenanmaalaisen pelkkään suomalaisvaikutuksen takia, vaan siitä syystä, että yhä useammat uudet ahvenanmaalaiset ovat kaksikielisiä tai monikielisiä sitä sen kummempin ajattelematta. Mikroyhteiskunnalle tyypillinen kotisokeus saa aikaan sen, että monet täällä luulevat Ahvenanmaan pysyneen ennallaan, koska muutos hiipii esiin niin hitaasti, että itse muutos muuttuu ja sekoittuu prosessiin.

Ahvenanmaa tietenkin muuttuu, mutta muutoksen kruunu eli monikulttuurinen yhteiskunta viettää vielä toistaiseksi hiljaiseloa pinnan alla. Kun jokin konflikti eräänä päivänä nostaa muutoksen pintaan, se todennäköisimmin hoidetaan kuten muutkin asiat Ahvenanmaalla eli se kinastellaan kappaleiksi, minkä jälkeen siitä tulee ”korvaamaton osa Ahvenanmaan kulttuuriperintöä”. Kuten kirkkaansinisistä ovista.

Teema: kulttuurinen monimuotoisuus – huhtikuu 2009

Analys Norden

- Syväluotaavia poliittisia analyysejä Pohjoismaiden poliittisista tapahtumista
- Ilmestyy kerran kuussa
- Huolella valittuja kirjoittajia viidestä Pohjoismaasta ja Brysselistä
- Verkkojulkaisu, jonka voi helposti myös tulostaa
- Ilmestyy skandinaavisilla kielillä, islanniksi ja suomeksi

Analys Norden on verkkojulkaisu, joka antaa laajan katsauksen kunkin Pohjoismaan ajankohtaisista poliittisista aiheista. Huolella valitut kirjoittajat analysoivat tapahtumia ja niiden taustoja. Analys Norden ilmestyy kerran kuussa. Julkaisu on tarkoitettu kaikille, jotka haluavat syvällisemmän katsauksen Pohjoismaiden politiikkaan www.norden.org-sivustossa päivittäin julkaistavien uutisten lisäksi.

an

Monikieliset kiitokset

Islannin sanoma- ja aikakauslehdissä sekä televisiossa kiitettiin maaliskuussa kokosivun ilmoituksin maahanmuuttajia maan yhteiskuntaelämän ja kulttuurin rikastuttamisesta ja osallisuudesta monipuolisen ja elinvoimaisen yhteiskunnan rakentamiseen. ”Kiitos!” luki monikielisessä ilmoituksessa. Kiitos puolaksi, arabiaksi, kiinaksi, venäjäksi, liettuaksi, espanjaksi ja filipinoksi.

Islannin ihmisoikeussihteeristö ja mainosalan hyväntekeväisyysrahasto toteuttivat kampanjan torjuakseen maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja muistuttaakseen ihmisistä monikulttuurisuuden Islannille tuomista myönteisistä asioista. Ajoitus ei ollut sattumanvarainen. Työttömyyden kohottua pankkiromahduksen vanavedessä ennennäkemättömiin lukuihin kansalaisten närkästyminen saattaa hyvin kohdistua ”muihin” eli ”ulkomaalaisiin, jotka vievät työpaikkamme”.

Vähän pakolaisia

Samalla kun maahanmuuttajia kiitettiin heidän panoksestaan, viranomaiset kieltäytyivät taas kerran ottamasta konkreettisesti kantaa Islannista turvapaikkaa hakevaan pakolaiseen. Asiassa meneteltiin aluksi samoin kuin muissakin vastaanvotetuissa tapauksissa, eli 19-vuotias irakilainen päätettiin palauttaa maahan, josta hän oli tullut Islantiin. Tässä tapauksessa maa oli Kreikka. Tämä herätti melko voimakkaita reaktioita, koska YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun toimiston UNHCR:n mukaan pakolaisten olot Kreikassa ovat sellaiset, että sinne tuskin voi suositella lähetettävään ketään. Oikeusministeri puuttui asiaan, ja viranomaiset selvittävät asiaa edelleen.

Lykkäys tuntuu viittaavaan asenne-muutokseen. Poliittiset pakolaiset eivät ole tähän saakka olleet Islannin viranomaisten suosiossa. Vain viisi turvapaikanhakijaa on saanut pakolaisaseman vuodesta 1991 lähtien ja nel-

jä heistä on viime vuonna päätöksen saaneita srilankalaisia. Lisäksi huomattavasti useammalle on myönnetty oleskelulupa humanitäärisin perustein, mutta heitäkään ei ole erityisen paljon. Viime vuonna lupa myönnettiin seitsemälle ja vuonna 2007 neljälle.

Pakolaistilanne on Islannissa melko erilainen kuin muissa Pohjoismaissa. Islantiin tulee suhteellisen vähän maahanmuuttajia ja huomattavasti vähemmän kuin muihin Pohjoismaihin. Kaukaisista maailmankolkista kotoisin olevat ihmiset olivat harvinaisen näky vielä muutama vuosi sitten, sillä maahanmuuttajamme ovat ensisijaisesti olleet pohjoismaalaisia tai länsieurooppalaisia. Rotujen ja uskontojen vuorovaikutus ei juurikaan ole joutunut koetukselle. Valtio on joutunut pakolaisasioissa, ja luvut puhuvat puolestaan. Ensimmäiset Islantiin tulleet pakolaiset olivat unkarilaisia, joita saapui viitisenkymmentä vuonna 1956, ja kolme vuotta myöhemmin Islanti otti vastaan 32 pakolaista Jugoslaviasta. Silloisen asenteen mukaan pakolaisten oli oltava mahdollisimman samanlaisia kuin me – eli valkoisia eurooppalaisia.

Islannin pakolaistilanne pysyi jokseenkin ennallaan vuoteen 1979 saakka, jolloin maahan tuli ryhmä vietnamilaisia, ja 1990-luvulla saapui pienissä erissä muutamia kymmeniä pakolaisia entisestä Jugoslaviasta. Pysyvän oleskeluluvan ovat viimeksi saaneet muutamat Irakista saapuneet naiset ja lapset.

Monet asiat on hoidettu hyvin

Maahanmuutto on ollut jokseenkin vähäistä viranomaisten pyrkiessä käytännössä hillitsemään pakolaisten hakeutumista Islantiin. Näin viranomaisilla on ollut runsaasti aikaa järjestää uusille tulokkaille ihmisarvoinen vastaanotto. Monet asiat onkin hoidettu hyvin. Peruskoulut tekevät esimerkiksi parhaansa ottaakseen maahanmuut-

tajien lapset mahdollisimman hyvin vastaan. Reykjavikissa maahanmuuttajat asettuvat luonnollisesti usein asumaan alueille, joilta saa edullisia asuntoja, ja joissakin tällaisten alueiden kouluissa maahanmuuttajia saatetaan olla alaluokilla jopa 40 % oppilaita. Koulujen toiminta vaikuttaa järkevältä, ja ne tuntuvat tekevän parhaansa huolehtia näistä oppilaita.

Kaikki asiat eivät kuitenkaan toimi yhtä hyvin. Maahanmuuttajien parissa työskentelevät kertovat viranomaisten edellyttävän, että uudet asukkaat sopeutuvat islantilaiseen yhteiskuntaan, vaikka tulokkaat joutuvat omatoimisesti hankkimaan kaiken tiedon, jota he tarvitsevat islantilaisessa arjessa. Heille ei tarjota automaattisesti neuvontaa, saati sitten tukea tai opastusta ensi askeliin. Jotkut saattavat myös uskoa väitteisiin, joiden mukaan maahanmuuttajat käyvät islantilaisille kalliiksi, vaikka heistä on tutkimusten mukaan yhteiskunnalle enemmän taloudellista hyötyä kuin kuluja.

Viranomaiset vaativat, että maahanmuuttajien on opittava islantia ja suoritettava kielikursseja, mutta valitettavasti lupausta islanninkursien tarjoamisesta kaikille ulkomaalaisille on ollut vaikea lunastaa. Viranomaiset tietävät myös hyvin, että maahanmuuttajien lapset käytännössä tuskin pääsevät lukio- ja korkea-asteen koulutukseen, joten he saavat muita lapsia lyhyemmän ja huonomman koulutuksen, jolloin myös heidän työllistymis- ja ansiomahdollisuutensa jäävät heikommiksi kuin muilla. Ongelman ratkaisemiseen ei silti tunnuta paneutuvan kovin määrätietoisesti. Tilanteen toivotaan kuitenkin muuttuvan lähivuosina, kun koko peruskoulunsa Islannissa suorittaneet suuret maahanmuuttajaikäluokat tulevat lukioikänsä.

Missä on monimuotoisuus?

Islantilaisessa yhteiskunnassa näkyy luonnollisesti se, että täällä asuu ihmisiä, joiden juuret ovat aivan eri puolil-

la maailmaa. Yhteiskunnan profiili on muuttunut muutamassa vuosikymmenessä. Muiden isojen kaupunkien tapaan se näkyy selvimmin, kun kävelee Reykjavikin kaduilla ja tutkii ruokapaikkojen tarjontaa. Vieraista kulttuureista kiinnostuneille on myös tarjolla hyvinkin erilaisia kursseja ja näyttelyitä.

Islannin tiedotusvälineet eivät kuitenkaan ole varsinaisesti onnistuneet ottamaan huomioon tätä uutta yhteiskuntaa. Sitä luulisi voivan vaatia valtiojohtoisilta yleisradiolta ja televisiolta, mutta niiltä on turha odottaa kunnon keskustelua monikulttuurisesta yhteiskunnasta.

Mikäli maahanmuuttajien lapset pääsevät nuorisosaasteen ja korkea-asteen koulutukseen, heidän panoksensa alkaa vähitellen näkyä yhteiskunnassa yhä selkeämmin. Nykyään maahanmuuttajat työskentelevät monesti matalapalkkaisissa tuotanto- ja palveluammateissa. Tämä koskee esimerkiksi suurinta osaa Aasiasta tulleista. Heitä ei ole suurirytysten johdossa, yliopiston opettajina, museoiden näyttelysalleissa eikä teatterien näyttämöillä. Tilanteen muuttaminen kohottaisi maan monikulttuurista profiilia.

Maahanmuutto ei noussut vaaliteemaksi

Yleiskäräjävaalit pidettiin 25. huhtikuuta. Vaaleja edeltävä aika oli tavallisuudesta poikkeava, sillä talousromahdus pakotti vanhan hallituksen eroamaan, ja tilalle tullut vähemmistöhallitus ehti toimia vain 80 päivää ennen vaaleja. Vaalitaistelu ei todellakaan keskittynyt maahanmuuttajiin. Heitä ei edes mainittu, sillä kaikki puolueet tuntuivat pitävän muita aiheita tähdellisempinä. Islantiin ei ole koskaan virrannut joukkoitain maahanmuuttajia, ja viime kriisikuukausien aikana virta on tyrehtynyt entisestään, eikä sen odoteta kasvavan merkittävästi lähiaikoina.

Vuoden 2007 alussa vallassa ollut hallitus yritti esitellä maahanmuutto-

RAGNHILDUR SVÆRRIÐÓTTIR

politiikkaa, ”ensimmäistä koordinoitua viranomaispolitiikkaa maahanmuuttajien kotouttamiseksi islantilaiseen yhteiskuntaan”, kuten tuolloinen sosiaaliministeri asian ilmaisi. Julistukseen on kirjattu lukuisia tavoitteita ja esitellyt keinoja niiden saavuttamiseksi, esimerkiksi aikuisille suunnattuja islanninkursseja, tiedonsaantia ja välitystä, työllisyyttä ja työmarkkinoille osallistumista, koulutusta, terveydenhoitopalveluja sekä kuntien tehtävää maahanmuuttajien kotouttamisessa. Lisäksi siinä käsitellään julkisten laitosten velvollisuutta turvata kansalaisten elämänlaatu muun muassa terveyden, sosiaaliturvan, koulutuksen ja hyvinvoinnin alalla.

Oli korkea aika laatia tällainen koordinoitu politiikka, eivätkä sen tavoitteet herättäneet vastustusta. Taloustilanteen kiristyttyä on kuitenkin syytä pelätä, että sanoista ei välttämättä päästäkään tekoihin, sillä toimenpiteisiin tarvitaan rahaa.

Silti niin syntyperäisillä kuin maahanmuuttaneilla islantilaisilla asiat ovat hyvin. He saavat elää rauhassa ja sovussa, vailla konflikteja, jotka ovat leimanneet näiden kahden ryhmän välejä monissa isommissa maissa. Useimmat ovat siitä kiitollisia. Ja kiittävät monella kielellä.

Teema: kulttuurinen monimuotoisuus – huhtikuu 2009

Suurten ikäluokkien ulosmarssi työmarkkinoilta

Ruotsilla on edessään maan historian suurin sukupolvenvaihdos. Se ajoittuu vuoden 2015 tienoille, jolloin sadattuhannet 1940-luvulla syntyneet marssivat sankoin joukoin pois työmarkkinoilta. Etenkin julkinen sektori menettää henkilökuntaa, kokemusta ja osaamista. Ruotsin tilastokeskuksen mukaan työmarkkinoille tarvitaan jatkossa 300 000 uutta työntekijää vuosittain tulevaisuuden hyvinvoinnin pelastamiseksi.

1940-lukulaiset muodostavat Ruotsin historian suurimman ikäluokan. Toisen maailmansodan jälkeen syntyneiden joukko on Ruotsissa suurempi kuin missään muussa Euroopan maassa. Tästä syystä Ruotsi vanhenee muita maita nopeammin. Suuri osa sadoistatuhansista lähivuosina eläkkeelle jäävistä työskentelee julkisen sektorin palveluksessa, esimerkiksi hoito- ja hoiva-aloilla tai koulutuksen parissa. Ruotsin tulevaisuudentutkimuksen instituutin mukaan esimerkiksi kättilöt, apuhoitajat ja korkeakoulujen opettajat jättävät jälkeensä tyhjiön poistuessaan työpaikoiltaan viimeistä kertaa. Esimerkiksi korkeakoulujen opettajakunnasta moni siirtyy eläkkeelle juuri samaan aikaan, kun 1990-luvun vauvabuumin aikaan syntyneet hakeutuvat opiskelemaan.

Osaamista tulee siirtää seuraavalle sukupolvelle

Kun suuret ikäluokat siirtyvät pois työmarkkinoilta, he vievät mukanaan myös arvokasta osaamista ja kokemusta. Työnantajat tietävät, että osaamisen siirtäminen vanhemmalta sukupolvelta nuoremmalle on ratkaisevaa tulevaisuuden toiminnan kannalta. Käytännön toimiin ei kuitenkaan ole ryhdytty. Tutkimus- ja konsultointiyritys Kairos Future on haastatellut 600:tta henkilöstöpäällikköä osaamisen siirtämisestä. Seitsemänkymmentä prosenttia haastatelluis-

ta ymmärsi osaamisen siirtämisen välttämättömyyden, mutta vain yhdellä prosentilla oli suunnitelma sen varalle.

Ruotsin tulevaisuudentutkimuksen instituutin tutkimusjohtaja Thomas Lindh huomauttaa, että osaamisen siirtäminen on investointi, joka helposti jää päivänpolttavien budjettiongelmienvarjoon. Uusien työntekijöiden rekrytointi silloin, kun työmarkkinoilla vielä on kokenutta työvoimaa, tulee kalliimmaksi kuin rekrytointi vanhan työvoiman eläköidyttä.

Monilla aloilla se voi kuitenkin osoitautua erittäin tuottoisaksi. Tämä koskee etenkin korkeakouluja, jotka joutuvat kovan paineen alle, kun puolet opettajakunnasta häviää ja opiskelijoiden määrä kasvaa todennäköisesti voimakkaasti, Thomas Lindh kirjoittaa Ruotsin hallituksen globalisaationeuvostolle laaditussa raportissa.

Väestörakenne ei kuitenkaan ole ainoa syy siihen, että julkinen sektori kohtaa todennäköisesti ongelmia lähitulevaisuudessa. 1990-luvun alun kriisivuosien aikana tehtiin huomattavia leikkauksia. Ne kohdistuivat pääasiassa julkiseen sektoriin, joka joutuu nyt kohtaamaan työvoiman hupenemisen jo entuudestaan pienien liikkumavaran puitteissa.

Nuoret siirtyvät työmarkkinoille myöhään

Taluskriisi on pahentanut tilannetta entisestään. Ruotsin kuntien ja maakäräjien (Sveriges kommuner och landsting, SKL) tuoreen raportin mukaan kuntien ja maakäräjien alijäämä on tänä vuonna kolme miljardia kruunua. Se tarkoittaa henkilöstön vähennyksiä aikana, jona hoidon ja muiden palvelujen kysyntä ja niihin kohdistuvat odotukset kasvavat. SKL on vedonnut hallitukseen lisävarojen saamiseksi kunnille ja maakäräjille. Hallitus tulee vuonna 2010 vas-

MARGIT SILBERSTEIN

taan ylimääräisellä seitsemällä miljardilla ja vuonna 2011 valtionosuutta nostetaan viisi miljardia ja vuonna 2012 seitsemän miljardia. Tänä vuonna kunnille ja maakäräjille ei kuitenkaan heru ylimääräistä valtion rahaa.

Vanhempi väki siis häviää työmarkkinoilta lähivuosina kovaa vauhtia. Samanaikaisesti nuori ikäpolvi siirtyy työelämään entistä myöhemmin. Korkean asteen koulutus kestää Ruotsissa pidempään kuin vastaavat opinnot Euroopassa. Hallituksen globalisaationeuvoston raportin mukaan lähes kolmasosa suorittaa akateemisen loppututkinnon vasta täytettyään kolmekymmentä. Myöhäiseen työelämään siirtymiseen liittyvä erityisongelma on se, että naisten synnytysikä nousee, mikä puolestaan johtaa siihen, että naiset eivät hanki yhtä monta lasta kuin he ehkä toivoisivat.

Työperusteinen maahanmuutto Euroopan ulkopuolelta

Kansantaloustieteilijät ovat yksimielisiä siitä, että nykyisen hyvinvointitason säilyttämiseksi meidän täytyy työskennellä entistä enemmän. Poliitikot varoittavat väestönkehityksen suunnasta säännöllisin väliajoin. Tällä hetkellä 30 prosenttia 55–64-vuotiaasta väestöstä on työmarkkinoiden ulkopuolella. Syitä on luonnollisesti monia. Yksi syy on se, että kova työ on kuluttanut monet – eten-

kin hoitoalalla työskentelevät naiset – loppuun. Toinen syy on työnantajien ja viranomaisten asenteet ikääntyviä kohtaan. Koko Euroopan näkökulmasta tarkasteltuna Ruotsin työmarkkinoilla on kuitenkin enemmän vanhemman ikäpolven edustajia kuin muissa maissa.

Ruotsi on sallinut työperusteisen maahanmuuton Euroopan ulkopuolelta 15. joulukuuta 2008 lähtien. Aiemmin turvapaikkahakemuksen jättäminen oli periaatteessa ainoa keino saada oleskelulupa. Työperusteista maahanmuuttoa on viime vuosikymmeninä esiintynyt vain erittäin vähän. Toisaalta 1960- ja 70-luvuilla Ruotsiin rekrytoitiin paljon työvoimaa muun muassa Jugoslaviasta, Kreikasta ja Suomesta.

Työvoimapula ja ikääntyvä väestö ovat tärkeimmät uuteen politiikkaan johdaneet taustatekijät. Päätöstä edelsi kiivaat keskustelut hallituksen sekä ammattijärjestö LO:n ja sosiaalidemokratien välillä. Työperusteisen maahanmuuton sallimisesta osapuolten välillä on vallinnut yksimielisyys, mutta toteutus on aiheuttanut eripuraa. Ammattijärjestöä huolestuttaa etenkin palkkojen polkeminen, kun taas hallitus vakuuttaa edellytyksenä olevan, että muista maista tulevia koskevat samat työehdot kuin ruotsalaisia.

Pelkkä maahanmuutto ei pelasta hyvinvointia

Vaikka Ruotsi on avannut rajojaan, on epärealistista ajatella, että ratkaisu työvoimapulan aiheuttamiin ongelmiin löytyisi maahanmuuton kautta. Työperusteista maahanmuuttoa koskevan lain voimaantulon jälkeen 2 600 henkilöä on hakenut pääsyä Ruotsiin Euroopan ulkopuolelta. Historiallisesti Ruotsin nettomahanmuutto on ollut noin 20 000 henkilöä vuodessa. Jotta niin kutsuttu huoltosuhte säilyisi nykyisellään, net-

tomahanmuuton määrä pitäisi vähentää kymmenkertaistua, minkä katsotaan olevan mahdotonta. Vapaa liikkuvuus EU-alueella on Ruotsin osalta johtanut vain marginaaliseen maahanmuuttoon. Entisen pääministerin Göran Perssonin huoli siitä, että uusien jäsenmaiden kansalaisten vapaa liikkuminen EU:n alueella johtaisi sosiaaliseen turismiin, ei ole käynyt toteen.

Eläkeikä jakaa hallitusta

Eläkeikä kirvoittaa vuodesta toiseen kiivaat keskustelut. Hallituksen rivit ovat jautuneet, kun kysymys on nykyisen eläkeiän nostamisesta. Nykyisellään eläkeikä on 65 vuotta, jonka jälkeen on oikeus työskennellä 67 ikävuoteen asti. Mallitilla kokoomusta edustava työmarkkinaministeri Sven-Otto Littorin sanoo eläkeiän nostamiselle päättäväisesti ei ja huomauttaa, että kovaa ja kuluttavaa työtä tekevät, jotka eivät välttämättä jaksaa tehdä töitä edes nykyiseen eläkeikään asti, pitävät nostamispuheita provokaationa. Hän muistuttaa lisäksi, että eläkejärjestelmä on rakennettu siten, että työssä kannattaa olla mahdollisimman pitkään. Työntekoa jatkavilla yli 65-vuotiailla on oikeus saada niin kutsuttu työvähennys kaksinkertaisena.

Ikääntyvien asioista vastaava ministeri Maria Larsson (KD) haluaa sen sijaan nostaa eläkeiän 72 vuoteen. Hänen mielestään se olisi hyväksi sekä yksilölle että työelämälle. Larsson muistuttaa myös, että ihmisen keskimääräinen elinikä on noussut huomattavasti, sillä nykyään naisen odotettu elinikä on 83 vuotta ja miehen 79, ja moni ikääntyvä voi ja haluaakin tehdä töitä täytettyään 67 vuotta.

Teema: hoitoala – toukokuu 2009

KUVA MAGNUS FRÖDERBERG/NORDEN.ORG

Kompastellen kohti Kööpenhaminaa

Leigh Phillips, EU Observer

– Eurooppa on taas kerran näyttänyt teitä teoilla, ei pelkillä sanoilla, panemalla täytöntöön ensimmäisenä maailmassa näin laajamittaiset, juridisesti sitovat ilmasto- ja energiavoitteet!

Näin totesi Euroopan komission puheenjohtaja Jose Manuel Barroso viime keväänä onnitellen itseään ja muita EU-johtajia pian sen jälkeen, kun he olivat virallisesti hyväksyneet äärimmäisen tärkeän ilmasto- ja energiapakettin.

Sopimus velvoittaa Euroopan vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2020 mennessä ja parantamaan energiatehokkuuttaan 20 prosenttia. Tämä on uljas ja maineikas 20–20–20-tavoite, jonka matemaattinen symmetria hivelee sekä silmää että korvaa. Jos lisäksi onnistutaan solmimaan kunnianhimoisen ja kokonaisvaltainen ilmastopuhtaus muiden yhtä suuriin päästövähennyksiin sitoutuvien maiden kanssa, EU korottaa tavoitteensa 30 prosenttiin.

– Olemme kuitenkin valmiit jakamaan johtosemamme muiden kanssa, komission puheenjohtaja lupasi auliisti ja jatkoi:

– On aika siirtyä eurooppalaisesta sopimuksesta maailmanlaajuisen.

Portugalin entinen pääministeri kommentoi asiaa toimittajille Brysselissä pidetyn aamiaiskokouksen jälkeen. Kokouksessa olivat mukana Nobelin palkinnolla palkitun YK:n ilmastopaneelin puheenjohtaja Rajendra Pachauri ja Nicolas Stern, maapallon lämpenemisen talousvaikutuksia käsittelevän ja laajaa huomiota herättäneen raportin tekijä.

He kehuivat kilvan EU:n johtajia. Nicolas Stern meni jopa niin pitkälle, että mainitsi sopimuksen syntymisen Kööpenhaminan ilmastokokouksessa edellyttävän, että Bryssel ei horju vaan näyttää mallia muille teollisuusmaille.

– On ehdottoman välttämätöntä, että EU pysyy etulinjassa. Euroopan horjumisen vaarantaisi erittäin vakavasti kansainvälisten neuvottelujen onnistumisen.

Tarkasteltaessa lähemmin, mitä otsikoiden, kauniiden sanojen ja selkään taputtelun taakse kätkeytyy, herää epäily, onko EU todellakin ansainnut tällaista suitsutusta, olkoonkin että on pitkälti totta, että Brysselin toiminta on toistaiseksi ollut kunnianhimoisempaa kuin Washingtonin, Tokion, Canberran ja Otawan.

Ympäristö- ja kehitysjärjestöt sekä jotkut kehitysmaat eivät ole yhtä vaikuttuneita.

Jälkimmäisten kanta saattaa ratkaista sen, päästäkö Tanskassa joulukuussa sopimukseen.

Kolmannelle maailmalle myönnettävästä ”ympäristörahoituksesta” on tullut yksi tärkeimmistä puheaiheista Kööpenhaminan ilmastokokouksen alla. Neuvotteluissa käydään kauppaa erityisesti siitä, suostuvatko EU ja Yhdysvallat tarjoamaan riittävästi rahaa päästöjen vähentämiseen ja ilmastomuutokseen sopeutumiseen kehittyvissä maissa, jolloin nämä maat puolestaan sitoutuisivat vähentämään merkittävästi hiilidioksidipäästöjään, vaikka ongelma johtuikin suurimmaksi osaksi pohjoisen pallonpuoliskon teollisuusmaiden päästöistä.

Ilmastokokoukseen on enää muutama viikko, mutta länsimaat vitkastelevat yhä konkreettisten lukujen esittämisessä sekä hiilidioksidipäästövähennysten että rahasummien osalta, ja vaikka EU onkin jo ilmoittanut omat lukunsa, kehitysmaiden mielestä luvut ovat kaikkea muuta kuin tyydyttäviä.

Kuivuutta, kohoavaa merenpintaa ja sukupuuttoa

Sinikeltainen EU-riikinkukko tepastelee pöyhkeään ja kehuskelee 20 prosentin tavoitteellaan arvostellen muita niiden vaatimattomista päästötavoitteista, mutta totuus on, että vaikka kaikki teollisuusmaat hyväksyisivät samansuuruisen tavoitteen, maapallon lämpötila kohoaisi silti kolme astetta.

Tieteilijöiden mielestä jo kahden asteen lämpeneminen aiheuttaisi katastrofaalisen ilmastomuutoksen. Kolme astetta olisi jo liikaa: asiantuntijat sanovat, että jos lämpötila kohoaa niinkin paljon, eteläistä Afrikkaa piinasi ympärivuotinen kuivuus, neljä miljardia ihmistä kärsisi vesipulasta, valtameri ahmaisisi monet Tyynenmeren saarista ja 50 prosenttia maapallon kasvi- ja eläinlajeista olisi vaarassa kuolla sukupuuttoon.

Mahdollinen 30 prosentin päästövähennyskin olisi tutkijoiden mukaan alankanttiin: Siedettävä todennäköisyys sille, että maapallon lämpötila ei kohoa enempää kuin kaksi astetta, edellyttäisi rikkailta mailta vähintään 40 prosentin päästövähennyksiä.

Kuitenkin jo kahdenkymmenen prosentin tavoite on pelkkä haavekuva.

Noin puolet päästökauppajärjestelmän (Emissions Trading Scheme eli ETS) – EU:n lippulaivan – piiriin kuuluvista vähennyksistä voidaan toteuttaa Euroopan ulkopuolella niin sanottuina päästöhyvityksinä. Maksetaan siis muille siitä, että he vähentävät päästöjään esimerkiksi istuttamalla puita tai puhdistamalla jääkaappitehtaan, ja yritys saa jatkaa saastuttamista. Päästökauppaan kuulumattomilla sektoreilla, esimerkiksi liikenteessä, maataloudessa ja kotitalouksissa, 72 prosenttia päästövähennyksistä voidaan toteuttaa päästöhyvityksinä.

Greenpeacen EU-yksikön ilmasto- ja energiapolitiikan asiantuntija Joris den Blanken sanoo EU:n ilmastopaketin salivian niin mittavia päästöhyvityksiä EU:n ulkopuolella, että hän ei oikein tiedä, voidaanko enää puhua EU-lainsäädännöstä.

Ei myöskään voida olla varmoja edes siitä, että hyvitykset todella vähentäisivät olennaisesti hiilidioksidipäästöjä. Saksalaisen ympäristöntutkimuslaitok-

sen Öko-Institutin mukaan 40 prosenttia Kioton pöytäkirjan joustomekanismeihin (puhtaan kehityksen mekanismi CDM) sisällystyistä hankkeista ei johda todellisiin päästövähennyksiin. International Riversin suorittaman tutkimuksen mukaan luku on vielä suurempi; 60 prosenttia hankkeista on ”toimimattomia”, mikä on tämän hyvityskielen ilmaisu humpuukille. Syyskuun alussa YK:n tarkastajat sanoivat irti sopimuksen maailman suurimman täytäntöönpanon hankkeiden arviointilaitoksen SGSUK:n kanssa, koska se ei pystynyt todistamaan ylipäättään valvoneensa hankkeita. Viime vuonna toinen valvontalaitos, norjalainen Det Norske Veritas, sanottiin irti samoin perustein.

Euroopan komissio on myöntänyt, että päästöhyvityksiin liittyy merkittäviä ongelmia, mutta ehdotettu ratkaisu – hiilidioksidihyvitysten jakaminen sektoreittain eikä projektikohtaisesti – saattaa pahentaa ongelmaa. Komission ensisijainen ratkaisuehdotus tarkoittaisi sitä, että joustomekanismeihin liittyvien yksittäisten hankkeiden arviointi loppuu ja hyvitykset jaetaan sen sijaan mille tahansa tietyn sektorin toiminnalle, joka vähentää päästöjä verrattuna siihen, että meneteltäisiin tavalliseen tapaan.

Tiedot sektorikohtaisten päästöjen kehityksestä voivat kuitenkin olla lähes olemattomia, ja ne perustuvat sitä paitsi usein saastuttavien yritysten omiin laskelmiin.

– Sektorikohtaiset hyvitykset saattavat yllyttää yrityksiä suuretelemaan nykyisiä päästöjään, jotta niiden olisi helpompaa osoittaa näiden kuvitteellisten lukujen pienentyneen. Näin ne voisivat saada hyvitystä, vaikka niiden päästöt tosiasiaa kasvaisivat, varoittaa Oscar Reyes EU:n ilmastoneuvottelija seuraavasta Carbon Trade Watch -ympäristöjärjestöstä.

Jopa EU:n lippulaiva ETS on taas kerran näentymässä taakkansa alle, kun hyvitysten tarjoajia on enemmän kuin tarpeeksi mutta ostajia sitäkin vähemmän. Talouskriisi on leikannut teollisuuden kasvua ja sen myötä hiilidioksidipäästöjä. Isosta-Britanniasta käsin toimiva Sandbag-kampanjaryhmä julkisti heinäkuussa tutkimuksen, jonka mukaan yrityksillä on nyt arviolta 1,6 miljardin päästölupaylijäämä, jonka ne voivat säästää ja käyttää joskus myöhemmin. Raportin laatijat ovat arvioineet, että päästökauppajärjestelmä saattaa antaa EU:ssa toimiville yrityksille mahdollisuuden pitää päästöt ennallaan seuraavien seitsemän vuoden ajan.

Ilmatorahoitus

Kuukausien vitkastelun jälkeen EU-komissio esitti lopulta 11. syyskuuta ehdotuksen varojen myöntämisestä kehittyville maille päästövähennysten ja muutokseen sopeutumisen rahoittamiseksi.

YK:n Balin-ilmastokokouksen yhteydessä viime vuoden joulukuussa EU sitoutui talousapuun, mutta ministerineuvosto kertoi täsmällisiä lukuja vasta tässä kuussa. Jotkut jäsenmaat, etenkin Ranska, Saksa ja Italia, vastustivat täsmällisten summien sisällyttämistä ehdotukseen, kun taas Tanska, Hollanti ja Iso-Britannia puhuivat lämpimästi lukujen mukaan ottamisen puolesta.

Pariisi ja Berliini katsovat EU:n tehneen jo nyt muita teollisuusmaita enem-

män sitoutuessaan päästövähennystavoitteisiin, ja että nyt on Yhdysvaltojen, Japanin ja muiden maiden aika tehdä oma osuutensa. Ne halusivat myös noudattaa perinteisten kauppaneuvottelujen taktiikkaa ja pitää kortit viimeiseen asti piilossa, niin että vastapuolelta saataisiin kiristettyä vielä vähän lisää myönnytyksiä.

Asiassa päädyttiin kompromissiin, ja ministerineuvoston tiedonannossa sanotaan, että EU-maiden vuotuinen avustussumma voisi olla 2–15 miljardia euroa vuonna 2020 edellyttäen, että Kööpenhaminassa pystytään joulukuussa solmimaan tavoitteellinen ilmastopuhtaus. Komission puheenjohtaja Barroso kuvaa summia ”mahdollisesti merkittäviksi, sekä kunnianhimoisiksi että reiluiksi”.

Kansalaisyhteiskunnan arvion mukaan kehitysmaat voivat vuonna 2020 vaurautua noin 110 miljardin euron vuotuisiin kuluihin vuosina 2013–2017 voidakseen vähentää päästöjään ja sopeutua ilmastomuutokseen. Komission hintalapussa taas lukee 100 miljardia euroa.

Komissio toteaa, että näiden toimien kansainvälisen julkisen rahoituksen, johon sekä teollisuusmaat että kehittyvät taloudet kuten Kiina, Intia ja Brasilia osallistuvat, tulee olla noin 22–50 miljardia euroa vuodessa köyhien maiden omien budjettien ja tulevien maailmanlaajuisten hiilidioksidipäästömarkkinoiden tuoton lisäksi. Tämä kauppa tuottaa Brysselin mukaan 38 miljardia euroa vuodessa. Ministerineuvoston mielestä kaikkien paitsi kaikkein köyhimpien maiden on osallistuttava rahoitukseen.

Ympäristö- ja kehitysjärjestöt kuitenkin sanovat, että EU:n on autettava vähintään 40 miljardilla eurolla vuodessa. Ehdotettu summa on sitä paitsi niiden mielestä niin pieni, että vaarana on neuvottelujen kariutuminen.

Afrikan maat esittivätkin 3. syyskuuta ilmastoasioiden edelläkävijälle EU:lle ja muille läntisille suurvalloille uhkauksen. Ne marssivat ulos joulukuun neuvotteluista, elleivät rikkaat maat osoittaisi vuosittain 0,5 prosenttia bruttokansantuotteestaan (arviolta noin 300 miljardia dollaria) kehitysmaiden ilmastotoimenpiteisiin. Suurin osa summasta tulisi julkiselta sektorilta.

– EU yrittää päästä pätkähästä pelkillä juomarahoilla sen sijaan että maksaisi laskunsa ja suojelisi maapallon ilmastoa, Greenpeacen ilmastoasiantuntija Joris den Blanken sanoi.

Budjettisotku

Komissio on kuitenkin yrittänyt herättää luottamusta ehdottamalla ratkaisua, jota se kutsuu ”pikarahoitukseksi”. Se tarkoittaa sitä, että 5–7 miljardin euron vuotuinen summa annettaisiin köyhien maiden kaikkein kiireellisimpiin sopeutumistoimiin käytännössä heti, jo ennen Kööpenhaminan ilmastokokouksen veloitteiden alkamista.

Euroopan maat pidättäytyvät anteliaammista tarjouksista luvaten rahaa ainoastaan kaikkein köyhimmille maille. Tämä ei johdu pelkästään länsimaiden valtionkassojen vajeesta vaan myös siitä, että niitä ei huvita lahjoittaa rahaa Kiinan tai Intian kilpailukyvyyn parantamiseen vihreän teknologian kehittämisen alalla, etenkin kun maat muutenkin ovat jo aivan läntisten talouksien kannoilla.

Ilmatorahoitus on kirjoittanut myös klassisen EU-budjettikiistan, jossa Puo-

la yhdessä muiden Itä-Euroopan maiden kanssa väittää, että he eivät pysty maksamaan rikkaiden jäsenmaiden tavoin. Siksi ne haluavat selvittää, miten taloudellinen taakka jakautuu 27 jäsenmaan kesken, ennen kuin sitoudutaan mihinkään.

Itä-Euroopan maat siis kannattavat yksittäisten maiden maksukykyyn perustuvaa mallia. Ranskan energiasektori taas on ydinvoiman ansiosta vähäpäästöinen, joten Ranska kannattaa historiallisiin päästöihin perustuvaa laskentatapaa. Saksa on EU:n suurin talous ja yksi suurimmista saastuttajista, eikä se pidä kummastakaan laskutavasta, vaan kallistuu pikemminkin vapaiden markkinavoimien kuin julkisen rahoituksen kannalle.

Summan suuruus on kiperä kysymys teollisuusmaille, mutta varojen jakaminen on vähintään yhtä vaikeaa. Ranskan ja Ison-Britannian finanssiryhmien lausunnon sekä komission oman varojen hallinnointia koskevan ehdotuksen mukaan rahat jaetaan olemassa olevien rahoituslaitosten kuten Maailmanpankin ja muiden kahdenvälisen kanavien kautta.

Kehittyvät maat kuitenkin toivovat, että YK:n alaisuuteen perustettaisiin rahanjakoa varten uusi järjestelmä, sillä ne suhtautuvat varauksella aiemmin mainittujen laitosten usein tiukkoihin laina- ja tukiehtoihin, eivätkä ne halua ruunata hattua kädessä rahoja, joiden katsovat kuuluvan itselleen.

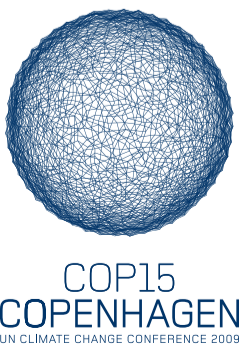
Köyhiä maita kuumottaa sitä paitsi se, että EU aikoo ilmeisesti laskea ilmatorahoituksen osaksi kehitysapua, johon se on sitoutunut jo aiemmin. Iso-Britannia, Tanska ja Hollanti ovat esittäneet, että rahat irrotettaisiin nykyisestä kehitysavusta, ja myös EU:n ympäristökomissaari Stavros Dimas on ilmaissut toivovansa, että taloudelliset veloitteet toteutetaan kehitysyritysteiden avustustoteutiden ulkopuolella, mutta he jäänevät toiveineen vähemmistöön.

Kehitysyritykset kysyvätkin katkerina, mitkä peruskoulut ja maalaiskylien terveysasemat jätetään rakentamatta siitä syystä, että maiden on pakko rakentaa patoja tai kehittää paremmin kuivua kestäviä kasvilajikkeita.

EU on ollut kaukana johtopaikasta koko Kööpenhaminaan johtavan matkan ajan, päästövähennyksistä hallinnointirahoihin. Se on kerta toisensa jälkeen livennyt tieltä ja välillä tömähäntynyt rajusti ojaan.

Bryssel varoitti syyskuussa, että YK:n neuvottelut ovat ”suuressa vaarassa jumiuua”. Heidän aneemista tarjoustaan ajatellen siinä ei pitäisi olla mitään ihmettelmistä.

Teema: ilmastokriisi – syyskuu 2009

Innovointi ja tutkimus Pohjoismaissa

Lisa Ekli ja Rune Thele, NordForsk sekä Melita Hasle ja Jørgen Bang Andersen, Pohjoismainen innovaatiokeskus

Suuri osa virallisesta pohjoismaisesta yhteistyöstä tapahtuu eri puolilla Pohjolaa sijaitsevien pohjoismaisten laitosten kautta.

Näistä kaksi, Pohjoismainen innovaatiokeskus (NICe) ja NordForsk, ovat keskeisiä tekijöitä Pohjoismaiden ministerineuvoston käynnistämässä työssä, jossa tarkastellaan globalisaatiota ja sen haasteita Pohjoismailla.

Analys Nordenin tämänkertainen numero ilmestyy helmikuussa Islannissa järjestettävän pohjoismaisen globalisaatiofoorumin kynnyksellä. Niinpä olemmekin pyytäneet näitä kahta laitosta kertomaan lyhyesti työkentästään.

Tutkimus – avain kasvuun

Tutkimukseen ja osaamisen kehittämiseen panostetaan kaikissa Pohjoismais-

sa. Muidemme tutkimusinvestoinnit ovat kokonaisuudessaan reilusti yli Euroopan keskiarvon. Eniten tutkimukseen sijoittavat Ruotsi ja Suomi, jotka ylittävät jo nykyisellään EU:n tavoitteen siitä, että maiden tulisi käyttää kolme prosenttia bruttokansantuotteestaan tutkimukseen ja kehitykseen vuoteen 2010 mennessä.

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna Pohjoismaat ovat kuitenkin usein liian pieniä saavuttamaan näkyvyyttä tutkimuskentällä. Globalisaation edetessä maiden rajat ylittävä yhteistyö tulee yhä tärkeämmäksi. Pohjoismailla on monia yhtäläisyyksiä, ja siksi niiden onkin luontevaa pyrkiä löytämään yhteisiä ratkaisuja.

– Pohjoismainen yhteistyö ei ole tavoite sinänsä vaan väline, joka auttaa meitä toimimaan entistä kansainvälisemmässä tutkimusmaailmassa, toteaa NordForskin hallituksen johtaja Kari Kveseth.

Laajentamalla kansallisia aloitteita yhteistyössä kansallisten toimijoiden, kuten tutkimusneuvostojen, kanssa voimme hyödyntää olemassa olevia resursseja nykyistä tehokkaammin. Pohjoismaisten tutkijoiden ja yliopistojen yhteistyöllä luodaan kriittistä massaa ja siten myös paremmat edellytykset tehdä korkealaatuista tutkimusta. Tämä puolestaan lisää Pohjoismaiden painoarvoa ja näkyvyyttä.

Maailmanlaajuisia mahdollisuuksia

Pohjoismailla on tänä päivänä edessään lukuisia haasteita kansainvälisellä areenalla. Samalla meillä on kuitenkin myös ainutlaatuinen mahdollisuus kääntää haasteet ja vaikeudet voitoksi.

Pohjoismaat ovat perinteisesti uskaltaneet panostaa tutkimukseen myös vaikeina aikoina. Nyt tämä on tärkeämpää kuin koskaan. Näin voimme luoda pohjan sekä yksittäisten Pohjoismaiden et-

tä koko alueen talouskasvun ja kilpailukykyyn parantamiselle.

Sekä vapaa, tutkijavetoinen tutkimus että strateginen tutkimus, joka pyrkii selkeämmin ratkaisemaan yhteiskunnan ongelmia, on ratkaisevan tärkeää osaamisoyhteiskunnan kehittämiseksi.

Ympäristö, energia ja ilmasto ovat nykytilanteessa kiistattomia painopistealueita. Nämä painotukset toistuvat elvytystoimenpiteissä yleisesti maailmalla ja erityisesti Pohjoismaissa. Yhdysvaltojen elvytyspaketissa painotetaan vaihtoehtoisia energiamuotoja ja ympäristön nykyistä paremmin huomioon otavaa kehitystä tienä talouskasvun ja työllisyyden lisäämiseen.

Norjan toimenpidepaketti keskittyy niin ikään selkeästi tutkimukseen ja ympäristöön. Maan hallitus aikoo muun muassa tukea ilmastotutkimusta vajaalla 8,5 miljoonalla eurolla, jotka kohdennetaan meritulivoiman tutkimukseen. Lisäksi hallitus on myöntänyt runsaat 13,5 miljoonaa euroa hiilidioksidin talteenoton ja varastoinnin tutkimukseen. Ruotsin hallituksen viimevuotisen tutkimusesityksen mukaan tutkimukseen ja innovointiin kanavoidaan puolestaan runsaat 451,5 miljoonaa euroa vuosina 2009–2012.

Kun tutkimus on nyt näin vahvasti vallokeilassa, Pohjoismaat voivat panostaa siihen voimakkaasti myös yhdessä.

Syksyllä 2008 Pohjoismaat yhdistivät voimansa kaikkien aikojen mittavimpaan pohjoismaiseen tutkimus- ja innovaatiopanostukseen. Pohjoismainen ilmasto-, energia- ja ympäristöalan huippututkimusaloite tarjoaa maillemme yhteisen foorumin, jolla voimme kohdata tulevaisuuden haasteet.

Panostuksen tavoitteena on edistää kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta ja innovointia tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Tällä tavoin halutaan varmistaa tutkimustulosten hyödyntäminen käytännössä. Pohjoismaat pyrkivät näin ilmastotyön edelläkävijäalueeksi rajat ylittävää yhteistyötä hyödyntäen.

Uudessa tilanteessa tarvitaan uusia pohjoismaisia innovointistrategioita

YK:n pääsihteeri Ban Ki-Moon esitteli viime vuoden lokakuussa vihreän talousaloitteen, jota sittemmin alettiin kutsua nimellä ”Green New Deal”. Pääsihteeri halusi näin kehottaa kaikkia maailman johtajia kampeamaan maailmantaloutta pois meneillään olevasta laskusuhdanteesta tarttumalla vastatoimenpiteisiin, joilla tuetaan uusiutuvaa energiaa. Kansainvälinen energiajärjestö IEA on todennut, että nyt tarvitaan energiahuollon ja energiankulutuksen maailmanlaajuisia vallankumousta. Tätä taustaa vasten Pohjoismaiden pääministerit tapaavat toisensa globalisaatiofoorumissa Islannissa.

Pohjoismailla on hyvät lähtökohdat, sillä niillä on runsaasti uusiutuvia energiavaroja – ja siten niillä pitäisi myös olla maailmalle paljon annettavaa. Tästä huolimatta Pohjoismaat eivät kuitenkaan ole maailman johtavia maita uuden ympäristöteknologian kehittämisessä ja käyttöönotossa.

Pohjoismaisen innovaatiokeskuksen (NICe) innovaatioasiantuntijoiden mukaan suurehko, kokonaisvaltainen pohjoismainen innovointipanostus, jonka lähtökohdaksi ovat käyttäjien tarpeet, voi toimia avaimena kestäväan kasvuun ja uusien vihreiden yritysten syntyyn Pohjolassa. Niinpä NICe toivookin, että glo-

balisaatiofoorumissa esiteltävä huippututkimusaloite voisi tarjota lähtökohdan, jonka pohjalta Pohjoismaiden elinkeinoelämän edustajat voisivat tehdä kokonaisvaltaista pohjoismaisen tason innovointityötä.

Uusi demokraattinen innovointi

Perinteinen näkemys innovoinnista tutkimusprosessin osana sopii hyvin teollisuusyhteiskuntaan. Nykypäivän globaalissa verkostotaloudessa kasvua ja hyvinvointia ei mitata kuitenkaan ensisijaisesti fyysisten tuotteiden menekillä. Kyky esitellä uusia palvelukonsepteja ja elämyksiä sekä kyky houkutella kansainvälisesti parhaita osaamisympäristöjä ovat vähintään yhtä tärkeitä.

Innovoinnista on tänä päivänä tullut paljon aiempaa demokraattisempaa siinä mielessä, etteivät innovaatiot enää kumpua tutkimuksesta vaan pikemminkin käyttäjien tarpeista. Käyttäjät voivat tässä yhteydessä olla sairaalan potilaita, tavallisia kuluttajia tai vaikkapa arvoketjuun kytkeytyviä pienyrityksiä.

Tutkimus on nykyään vain yksi monista innovoinnin lähteistä. Kehitys käy ilmi myös EU:n tutkimus- ja innovaatio-tutkimuksista, joihin on osallistunut yli 250 000 eurooppalaista yritystä. Alle 15 prosenttia vastaajista pitää tutkimusta tärkeimpänä innovoinnin lähteenä. Samaa lopputulokseen ovat päätyneet myös OECD sekä muun muassa IBM ja Booz Allen Hamilton kansainvälisissä tutkimuksissaan.

Kehitys on saanut esimerkiksi Yhdysvallat ja Ison-Britannian sekä EU:n ja OECD:n työstämään uusia innovointiohjelmia. Myös Pohjoismaat korjaavat kurssiaan. Vastatakseen globalisaatioon Pohjoismainen innovaatiokeskus tekee aktiivisesti työtä avoimen innovaation parissa.

Ernst & Young on julkistanut äskettäin Euroopan maiden vetovoimaa käsittelevän tutkimuksen 2008 *European Attractiveness Survey*. Siitä ilmenee, että Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, jonka tutkimukseen osallistuneet 834 kansainvälistä päättäjää sijoittaisivat maailman kymmenen dynaamisimman innovaatio- ja koulutusmaan joukkoon. Tässä on ajattelemisen aihetta myös muidemme pääministerille.

Tämän vuosisadan globaaleiksi voittajiksi nousevat mitä todennäköisimmin sellaiset alueet, maat ja yritykset, jotka pystyvät innovaatiotoimintansa avulla todellakin vastaamaan käyttäjien ja yhteiskunnan asettamiin haasteisiin ja kykenevät nopeasti esittämään toteutuskelpoisia käytännön ratkaisuja. Tämä on ratkaisevan tärkeää etenkin Pohjoismailla, sillä kyky innovoida ja luoda uutta vaikuttaa suoraan pohjoismaisen hyvinvointimallin selviytymismahdollisuuksiin.

**Teema: globalisaatio
– helmikuu 2009**

 norden
Nordisk InnovationsCenter
NordForsk

Vaarallisesta elintasokuilusta mahdollisuuksien rajaksi

Sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen vakaus. Ne olivat perusteet, joiden ympärille hahmoteltiin Suomen lähialuepolitiikkaa 1990-luvulla. Tuolloin Suomen ja Venäjän välinen raja muodosti Euroopan pisimmän ja jyrkimmän elintasokuilun, ja kaikenlaisen epävakauden pelättiin leviävän idästä myös Suomen puolelle.

Aloitettun lähialueyhteistyön turvin pyrittiin helpottamaan rajan tuntumassa olevien Venäjän alueiden kehitystä ja niiden liittymistä EU:n rajat ylittäviin yhteistyökuvioihin. Toiminta ulottui myös Baltiaan, etenkin lähimpänä olevaan Viroon, jossa elintaso oli tuntuvasti Suomea huonompi.

Nyt tilanne on tyystin muuttunut niistä ajoista. Suomi pyrkii toimimaan Luoteis-Venäjällä ennen muuta oman taloutensa vahvistamiseksi. Puheet elintasokuilusta ovat kadonneet käytännössä täysin.

Periaatteessa juuri tähän lähialueyhteistyö pyrki. Vaikka Venäjän puolella yhä on taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä ongelmia, mistään päälle kaatuvasta kriisistä ei enää pitkään aikaan ole voinut puhua. Se on tulosta Venäjän talouden yleisestä kohenemisestä, ei Suomen toimenpiteistä.

Silti lähialueyhteistyön ohjelma on yhä olemassa. Sitä rahoitetaan runsaan 20 miljoonan euron turvin. Määritelmän mukaan sen tavoitteena on ”edistää Murmanskin alueen, Karjalan tasavallan, Pietarin kaupungin ja Leningradin alueen kestävästä taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehitystä sekä vahvistaa ja kehittää Suomen ja Venäjän viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisten vuorovaikutusta”.

Aika ajoin on esiintynyt keskustelua siitä, onko Suomen tarpeen rahoittaa enää mitään tällaisia ohjelmia rikkaiden teollisuusmaiden G8-kerhoon kuuluvan Venäjän alueella. Lähialueyhteistyö on haluttu kuitenkin pitää elossa, sillä se muun muassa sitoo alue- ja paikallisviranomaisia yhteistyöhön rajan yli ja muutenkin ulottuu sellaisille aloille, kuten

ydinvoimatoimien turvallisuuteen, joista on myös Suomelle selkeää etua. Baltian maiden osalta tämä lähialueuiminta päättyi EU-jäsenyyden myötä.

Myös Venäjän suunnalla valtaosa toiminnasta rajan yli etenee jo omalla painollaan. Etenkin Pietarin ja Suomen välillä kanssakäyminen on hyvin tiivistä. Pääkadulla Nevski Prospektilla kuulee suomea tämän tästä, ja Pietarista tulevat ostosmatkailijat ovat pitäneet Kaakkois-Suomen kauppojen myyntiä vauhdissa talouskriisistä piittaamatta. Lähivuosina avataan uusi nopea junayhteys Helsingin ja Pietarin välille, jolloin liikuminen entisestään helpottuu.

Yhteydet Venäjän puolelle vaihtelevat sen mukaan, mistä alueesta on kyse. Metropolin Pietari on oma lukunsa. Aivan erityinen ja toisenlainen suhde suomalaisilla on niihin Karjalan alueisiin, jotka sotien myötä jouduttiin luovuttamaan Neuvostoliitolle. Vuosittain siellä käy aina tuhansittain suomalaisia, joiden sukujen juuret ovat tuolla alueella.

Sitten on se Venäjän Karjalan osa, joka ei koskaan Suomeen kuulunut mutta joka monin tavoin kytkeytyy Suomenkin historian vaiheisiin. Suomalaisen yhteisissä nykyiseen Karjalan tasavaltaan on paljon keskitytty alueen suomen- ja karjalankielisen kulttuurin ylläpitoon ja elvyttämiseen.

Suomi hakee jalansijaa Murmanskin urakoihin

Pohjoisempaan ja kauempaan rajasta erilaisilla ohjelmilla ja viranomaiskontakteilla on yhä suuri käytännön merkitys. Viime aikoina ne ovat keskittyneet erityisesti Murmanskin alueeseen. Yhteyksiä on aktiivisesti pidetty yllä myös Arkangelin alueeseen ja Komin tasavaltaan, mutta painopiste on Murmanskissa.

Suomella ei ole mitään Norjan ”High North” -politiikkaan rinnastettavaa erityispanostusta pohjoiseen. Sen sijaan Suomen omia taloudellisia intressejä Luoteis-Venäjällä on ryhdytty edistämään entistä määrätietoisemmin.

Nyt Murmanskin alueella on vireillä

valtavia infrastruktuurihankkeita, jotka liittyvät Shtokmanin kaasukentän mahdolliseen käyttöön ottoon ja liikennekeskuksen rakentamiseen. Venäläiseen tapaan näiden jättihankkeiden matka suunnittelupöydiltä todellisuuteen on ollut kovin pitkä, mutta tällä kertaa Suomi on yrittänyt päästä mukaan. Kun Norjassa rakennettiin Snöhvit-kaasukenttää, suomalaiset myöhästivät. Siitä on yritetty ottaa opiksi. Etenkin Pohjois-Suomen metalliteollisuus on verkostoitunut alihankintaurakoita varten ja ulkomaankaupasta ja liikenteestä vastaavat ministerit ovat yrittäneet avata kontakteja Murmanskin suunnalla. Suomen läsnäoloa kaupungissa aiotaan vahvistaa nykyisestä.

Suuri käytännön pulma on liikenneyhteyksien surkeus. Maantietmatkat ovat pohjoisessa pitkiä ja Venäjän puolella tiet ovat kehnoissa kunnossa. Uusista junayhteyksistä Pohjois-Suomen ja Venäjän välillä on puhuttu kauan, paperille on piirretty vaikuttavia koridoreja, mutta käytännön toteutusta ei vain näy. Lentoyhteyksiä Suomesta Murmanskiin ei myöskään ole.

Arktinen yhteistyö menee Suomen ohi

Periaatteessa Barentsin alueen yhteistyö on neljän valtion ja niiden pohjoisten alueiden monenkeskistä yhteistyötä. Suomen näkökulmasta se on kuitenkin usein näyttäytynyt Norjan – jolla on eniten resursseja käytettävissään – ja Venäjän kahdenvälisenä toimintana. Vastaus siihen on ollut, että myös Suomi on pyrkinyt edistämään kahdenkeskisiä taloussuhteita Venäjän kanssa pohjoisessa.

Pääministeri Matti Vanhanen piti marraskuussa 2008 Oulussa Barentsin alueen tulevaisuuskonferenssissa linjapuheen Suomen tavoitteista pohjoisilla alueilla. Siinä hän otti esiin ilmastonmuutoksen, alkuperäiskansat, meriliikenteen, matkailun, infrastruktuurin, tutkimuksen, liikenteen ja logistiikan ja tarpeen yleiseen, rajat ylittävään yhteistyöhön. Hän siis tavallaan kirjasi tilanteen mutta ei tehnyt mitään varsinaista

MARKKU HEIKKILÄ

uutta suomalaista aloitetta.

Ulkoministeri Alexander Stubbilta odotetaan Suomen arktisten alueiden politiikkaa käsittelevää linjapuhetta Rovaniemellä syyskuun lopulla.

Arktisessa neuvostossa Suomen aktiivisuutta on rajoittanut se, että viime ajat huomio on kiinnittynyt siellä etenkin arktisiin merialueisiin. Esillä ovat olleet ilmastonmuutos ja jäätiköiden sulaminen, luonnonvarojen hyödyntäminen ja alueiden hallintaan liittyvät kysymykset. Koska Suomella ei ole pohjoista merirajaa, maa on ollut sivuraiteella näissä asioissa. Lisäksi Suomen kannalta oli takaisku, ettei Euroopan unionia hyväksytty tarkkailijaksi Arktisen neuvoston kokouksessa Tromssassa huhtikuussa.

Liikennettä pohjoiseen ulottuvuuteen

1980- ja 90-lukujen vaihteessa Suomen aloitteena oli arktisten alueiden kansainvälisen ympäristöyhteistyön aloittaminen, mikä osaltaan johti myöhemmin Arktisen neuvoston syntyyn. Barents-yhteistyö oli aikanaan Norjan aloite, mutta Suomi oli aktiivisesti mukana sitä synnyttämässä. Euroopan unionin pohjoinen ulottuvuus puolestaan oli silloisen pääministerin Paavo Lipposen aloite 1990-luvun lopulla.

Suomi pystyi ajamaan pohjoisen ulottuvuuden osaksi EU:n rakenteita, mutta mitään valtavirtaa siitä ei ole koskaan tullut. Pohjoisen ulottuvuuden sisältöön puhallettiin kuitenkin uutta henkeä Suomen EU-puheenjohtajuusvuonna 2006, ja nyt

ajankohtaisina asioina on pitkälle valmisteltu liikenne- ja logistiikkakumppanuuden käynnistäminen ja enemmän alkuvaiheessa oleva kulttuurikumppanuus.

Pohjoisen ulottuvuuden maantieteellistä aluetta ei ole kunnolla rajattu, mutta käytännön toimien painopiste on ollut Itämeren suunnalla. Eräänlainen lipulaiva oli ympäristökumppanuuden kautta rajoitettu Pietarin jätevedenpuhdistamo, joka osaltaan on vähentänyt kehnoissa kunnossa olevan Itämeren kuormitusta.

Eri linjoilla kaasuputkesta

Ajankohtaisiin Itämereen liittyvä puheaihe on venäläis-saksalainen Nord-Stream-kaasuputki, jonka lobbareihin kuuluu myös entinen pääministeri Paavo Lipponen. Kaasuputken ympäristöluvat ovat parhaillaan käsittelyssä. Tulos on joitakin ympäristöön liittyviä ehtoja mutta tuskin mitään putken kannalta ratkaisevaa estettä.

Suomen johto on toistuvasti linjannut, että Suomen kannalta kyse on ympäristöpäätöksestä eikä poliittisesta, taloudellisesta tai turvallisuuteen liittyvästä asiasta. Siinä Suomen kanta eroaa ratkaisevasti Viron ja myös Ruotsin asenteesta.

Kaikkiaan Suomen ja Viron välit ovat nykyään erittäin tiiviit ja läheiset. Elintasokuilun ja viisumien aika tuntuu nykyään hyvin kaukaiselta historialta. Kielellisen ja kulttuurisen yhteyden ja pääkaupunkien maantieteellisen läheisyyden myötä Viro on nykyään suomalaisten arkipäivässä naapurimaista läheisin (paitsi pohjoisessa), millä saattaa olla ajan oloon merkitystä myös Suomen pohjoismaisen identiteetin kannalta. Muut Baltian maat, Latvia ja etenkin Liettua ovat Suomelle henkisesti jo paljon viereämpia.

Teema: naapurimaat – elokuu 2009

Pohjoismaiset voittajat vaarallisilla vesillä

THOMAS LARSEN

Pohjoismaat ovat selviytyneet hämmästyttävän hyvin maailmanlaajuisessa kilpajuoksussa. Vaikeuksia aiheuttavat kuitenkin talouden taantuma ja väestökehitys. Suuret ikäluokat jättäytyvät lähiaikoina työelämästä, mikä saa hyvinvoinnin natisemaan liitoksissaan. Pohjoismaiden kilpailukykyä kohennetaan investoimalla tutkimukseen ja vihreään teknologiaan.

Pohjoismaat investoivat vuoteen 2013 mennessä noin 44,25 miljoonaa euroa yhteiseen ilmasto-, energia- ja ympäristötutkimukseen, mikä osaltaan ilmentää globaalia taistelua hyvinvoinnista ja kasvusta.

Investoinnit osoittavat myös, että ilmasto on nyt konkreettisesti asialistalla. Eri puolilla maailmaa investoidaan järjestelmällisesti energiatehokkuuteen ja vihreään teknologiaan, joista on asiantuntijoiden mukaan kehittyvässä merkittäviä liiketoiminta-alueita.

Tanskassa vihreät investoinnit ja ilmastoasioiden käsittely ovat saavuttaneet aivan erityiset mittasuhteet, koska pääministeri Anders Fogh Rasmussen isännöi Kööpenhaminassa joulukuussa pidettävää YK:n ilmastokokousta.

Kokouksessa tähdätään uuteen kunnianhimoiseen ilmastopöytäkirjaan.

Pääministerin matka- ja kokousohjelma on varsin tiivis ilmastokokouksen kynnyksellä, koska hänen on selvitettävä

maiden näkemykset ja löydettävä kompromissin mahdollisuuksia.

Maailmanlaajuinen vakava talouden taantuma ei ole vielä toistaiseksi vaarantanut Kööpenhaminassa mahdollisesti solmittavaa sopimusta. Kansainväliset tarkkailijat ennakoivat vastikään ilmastoasioiden jäävän talouskriisin jalkoihin. He arvioivat poliittisten johtajien keskittyvän yksipuolisesti talouteen, työllisyyteen ja kansallisen teollisuuden suojelemiseen ja palaavan ilmastopöytäkirjan ja vihreiden investointien pohittamiseen sitten, kun talous on taas jaloillaan.

Muutos Yhdysvalloissa

On kuitenkin kiinnostavaa, että vihreät investoinnit on sisällytetty moniin kriisitalouksien elvytyspaketteihin. Näin on tehty sekä Kiinassa, Euroopassa että Yhdysvalloissa. Valkoisessa talossa on huomattu presidentti Barack Obaman ensimmäisestä työpäivästä lähtien, että uusi presidentti paneutuu ilmastoasioihin.

Obama on tehnyt selväksi, että hänen mielestään investoinnit uusiin kestäviin tekniikoihin voivat avata suunnattoman liiketoiminta-alan. Hän puhuu uuden energiatalouden (New Energy Economy) mahdollisuuksista ja haluaa tehdä Yhdysvalloista sen tärkeimmän toimijan. Presidentti aikoo muuttaa merkittävästi Yhdysvaltain ilmasto- ja ympäristöpolitiikan suuntaa, ja hän on – toisin kuin edeltäjänsä George W. Bush – ilmoittanut tavoitteekseen uuden ilmastopöytäkirjan.

Obaman uuden hallinnon mukaan ilmastopöytäkirjat ja talouden elvyttäminen eivät ole ristiriidassa. Energiankäytön tehostaminen ja puhtaampien tekniikoiden kehittäminen nähdään päinvastoin tulevaisuuden kasvutalouden tärkeänä ponttina, ja Barack Obama

tämän alan uudet neuvonantajat tietävät varsin hyvin, että juuri Yhdysvallat voi säästää miljardeja hyödyntämällä energiaa tehokkaammin ja vastuullisemmin.

Tanskan ilmastoministeri Connie Hedegaard, joka valmistele Kööpenhaminan ilmastokokousta yhdessä Anders Fogh Rasmussenin kanssa, on tiivistänyt asenteenmuutoksen niin, että maailman johtajista yhä useammat ovat alkaneet ymmärtää, ettei ilmastoasiassa ole kyse menetyksistä. Se tarjoaa myös mahdollisuuksia ja saattaa vauhdittaa uutta kasvukehitystä.

Investoinnit ja uudistukset

Sama perustelu koskee yhteispohjoismaista investointipäätöstä ilmasto-, energia- ja ympäristötutkimukseen.

Investoinneilla halutaan toisaalta löytää keinoja ilmastomuutoksen torjumiseen, toisaalta avata uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Tavoitteena on, että Pohjoismaiden johtoasema ympäristöteknologian ja ilmastotutkimuksen alalla säilyy ja vahvistuu.

Tulevaisuus näyttää, saadaanko investoinneista se hyöty, jota nyt toivotaan. Kilpailu on äärimmäisen tiukkaa, ja monissa maissa ohjataan huomattavia summia samansuuntaiseen tutkimukseen. Siinä mielessä vajaan 45 miljoonan euron investointipaketilla ei päästä pitkälle.

On myös selvää, että vahvinkaan pohjoismainen vihreän teknologian sillanpää ei riitä suojaamaan Pohjoismaita kriisin aiheuttamilta kolhuilta.

Energiatehokkuuteen ja uusiin vihreisiin teknologioihin suunnatut tutkimus- ja innovaatioinvestoinnit eivät yksinään riitä, vaan pohjoismaisen hyvinvointimallin selviytyminen kriisistä edellyttää myös uudistuksia.

Tanskan verouudistus

Maailmanlaajuinen kriisi on iskenyt Tanskaan hetkellä, jolloin suuret ikäluokat ovat poistumassa työmarkkinoilta. Se asettaa Tanskan talouden kovalle koetukselle.

Toisaalta ikääntyneiden määrän kasvu aiheuttaa suuria paineita terveydenhuollolle ja vanhustenhuollolle, toisaalta taas työmarkkinoilta poistuu niin paljon väkeä, että heidän tilalleen ei löydy riittävästi nuoria. Tämä luo paineita tulevaisuuden hyvinvoinnin rahoitukselle. Ilman uudistuksia valtiontalous ajautuisi miinuksien puolelle. Menot olisivat yksinkertaisesti tuloja suuremmat.

Anders Fogh Rasmussenin ja hänen luotsaaman Venstren sekä konservatiivien muodostaman hallituksen on siis huolehdittava ilmastokokouksen lisäksi myös uudistuksista.

Asialistalla on ensimmäisenä verouudistus, jolla kevennetään merkittävästi tuloveroa ja korotetaan ympäristöveroja. Tarkoituksena on tehdä työnteosta entistä houkuttelevampaa ja parantaa työvoiman tarjontaa.

Hallituksen talousstrategian eli niin sanotun 2015-suunnitelman mukaan tanskalaisten kokonaistyöpanosta on kasvatettava. Tarkoituksena on vahvistaa valtiontaloutta 14 miljardilla Tanskan kruunulla (1,87 miljardia euroa) vuodessa. Muuten finanssipolitiikka ei pysy kasassa.

Hallituksen asettama erityinen työmarkkinakomitea esitti syyskuussa 2008 ratkaisuehdotuksen. Tavoitteeseen päästäisiin muun muassa lyhentämällä päivärahakausia, vauhdittamalla työttömien aktivointia ja korottamalla varhaiseläkeikää.

Poliitikot hylkäsivät ehdotukset, mikä luonnollisesti on vain kärjistänyt verouudistuksen taloudellisia perusteluja. Yhtenä ratkaisuna on ehdotettu eko-

logista verouudistusta, jolla lasketaan nimenomaan ansiotyön verotusta ja korotetaan samalla ympäristöveroja. Työvoiman tarjontaa lisäävän rahoitetun verouudistuksen etuna olisi myös verotettävien tulojen kasvu. On kuitenkin epärealistista kuvitella, että 14 miljardin kruunun vuotuinen rahoitusongelma voidaan ratkaista verouudistuksella.

Sen vuoksi poliitikoilla on yhä edessään nääriä herättäviä ikäviä päätöksiä, ja heidän on luultavasti jossakin vaiheessa joka tapauksessa kajottava päivärahoihin ja varhaiseläkkeisiin.

Ensi vaiheessa poliitikot keskittyvät kuitenkin kasvu- ja tukipaketteihin – eli finanssisektorin elvytysuunnitelmiin, verohelpotusten suunnitteluun ja julkisten investointien aikaistamiseen. Päämääränä on talouden pitäminen käynnissä.

Erilaiset tukipaketit ja suunnitelmat on kuitenkin kasattava niin viisaasti, etteivät ne aiheuta taloudelle pysyviä rasitteita, koska se tekisi taloudesta entistä haavoittuvamman.

Näiden mutkikkaiden toimien joukossa panostus vihreään teknologiaan on noussut keskiöön entistä selkeämmin – mutta alan kansainvälisestä kilpailusta on odotettavissa kivikovaa. Panostukset eivät myöskään ole mikään ihmeläke, jolla pohjoismaiset hyvinvointitaloudet pelastetaan niitä tulevaisuudessa uhkaavilta vaaroilta.

**Teema: globalisaatio
– helmikuu 2009**

Haluatko Analys Nordenin tilaajaksi?

**Voit tilata verkkojulkaisun
ilmaiseksi osoitteesta
www.norden.org.**

**Voit myös ottaa yhteyttä
Analys Nordenin
toimittajaan:**

**Michael Funch
mifu@norden.org
+45 2171 7143**

